

Мувыв коньорјас, ӧтувтчӧј!

Н. А. Рубакін.

ГОРҢИ ГЕР АРТМӦМ.

(Кыџи, кодыр быд војтыр велалӧмаӧс сорнӧтны быдӧн
ас кыв выланыс).

Роч вылыс комиӧн лӧбӧдӧс **А. Г. Гидоров.**

1923 во.

Комі ыга лезан ін.

Сыктывдін кар.

Оботделение № 20. Тираж 2000 экз. г. Устьс. Тип. Обкома РКП.

Мувылын кымын сорни сикас?

Мувылын ставыс көкжамыс со кымын сорни сикас. Оти Азияын лыффысго 153, Африкаын—114, Австралияын—117, Америкаын—423, Европаын—53. Быд сорни сикас вылын сорнитоны уна жоз. Сомын оти сорни сикаснас сорнитоны уна ногон-на нощта: отилаын отmozжык, модлаын—модногжык еща. Став сорни ногсо-ко лыффыны торжон, гашко кујим-нол гурс ног ло.

Оти сорни сикас вылын сорнитоны уна миллион жоз, мукод-нас сомын морт комын, нельамын. Шуам, англичаналыг кывсо кылан быдлаын мувылас, быдладорын; мукодыслыг—шуам коми кыв, озжык тодны некон гортладорса-кынзыс.

Сижо ескө, шуам, мед, абу сивө. сивөыс: кыг кывжыс морт-ыслы шедома, мыла быд морт кушомко кывжон кужо сорнит-ны? Вижодан-да—вожтырыс быдон откодо: сожоны, жуоны, уж-алоны бытто быдон откода, сомын сорниныс мод-мод полос. Оти кывзас да нином оз велав сылыг, мод, сы-ногон сорнит-ыг, ставсо гогорвоас да нощта ачыс щощ мыжко висталас. Воцца мортислы тодтом сорниыд пон увтыштот-коф, модыслы—вермас солмомзыс јижны, бордтозыс лоны. Мыла сижо сиз? Тодса кывжыс јижө теныд, тодтомыс веккоф. Комиы-ко коми-он шуасны, висталасны мыжко, сижо ставсо гогорвоас. Коми-ко рочлы пондас зев солмоыг-нин, шуам, виставлыны, роч гиннас сомын лапнитлас, нином оз гогорво. Комиыд комиыг быдтор гогорвоо, бытто корко чукортчылөмаог најо ставныс отилао да пунктмаог нимјас быд торлы: етајос-по сизі пондам шуны, етајос тајі.

Кыз ескө сизсо верман пуктыны? Сорнитигад-од он дасос либо кыз кыв шу, шуан уна соос, уна гурсос. Мукод јозыслон ем со гурс кывјоз. Кыг-но сымдасө чукортчөмон верман лөсөдны? Кыз чукортчан? Мукод мортсо гинмон он адыв ни пельон он кивлы, а зев лөгыда те-моз сорнитө. сивө-од кыз сижө сорниыс вожтырыслон лоома! Од быд морт, абу-ко зик пель-том лы вёгы, кушомко ногон кужо сорнитны.

Кыџи, кущом ногон сорнитоны эверјас.

Богтам эверјасос, пѳткајасос. Ем абу налѳн кущомкѳ кыв? Сорнитоны оз најѳ? — Тѳдѳмыс, ем. Абу-кѳ-ѳд оз гѳгѳр-воны најѳ јорта-јортнысѳ. Кывтѳм пемѳсјасѳн кѳт шусѳны, а сорнитны кужѳны. Унжыкыслѳн налѳн ем кущомкѳ шы, быдѳн најѳ кыџикѳ асногнас шыалѳны. Мукѳд-дырји шыагтѳгыс гѳгѳр-воѳны, велалѳны мѳда-мѳднысѳ, јорта-јортныс вылѳ пыр сѳннысѳ чѳвтлывлѳны. Вѳв чукѳрад ѳтѳи вѳв-кѳ јурсѳ лептас, мѳд сы вылѳ виѳѳдѳмѳн пондас кывзыгны. Воѳѳаыс мукѳд-дырји чѳв-на олѳ, мѳдыс повѳѳма-нын мыјыскѳ. Пѳткјасыд сѳѳ-жѳ. ѳтѳи-кѳ лебѳас, ставыс чепѳсјасны, ѳекущѳм шыагѳм оз ков.

Мыјла сѳјѳ сѳѳ? Најѳ, буракѳ, быд вѳсковтѳм, быд четчыштѳм јорта-јортныслыс тѳдѳны, гѳгѳрвоѳны. Вѳрѳмыс налѳн сорни-ков мѳда-мѳдыслы. Сегга асныс најѳ быдѳн сещѳмѳг-жѳ дај. ѳтѳи кущѳм ногон повѳѳ, мѳд сещѳм эвер ѳбѳ пѳтка сѳѳи-жѳ повѳѳ. Гѳлѳмыс налѳн, јурвемыс, нырвомыс быдѳнлѳн ѳткѳѳѳг. ѳтилѳн повѳѳмыс ѳапкѳѳчысгѳѳ, мѳдлѳн сѳѳ-жѳ кергѳ. ѳтилѳн скѳрмѳмыс щѳѳтыс ѳыбѳ, мѳдлѳн сѳѳ-жѳ артмѳ. Војтырлѳн на сѳјѳ модаыс абу бырѳма. ѳтѳи мортѳс-кѳ кѳнкѳ очсѳдас, мукѳдыс очсалѳны-нын. Сѳјѳ эверјассан вужѳма налы. Мѳдног оз і вермыны лоны: мыгѳрныс *) налѳн быдѳн-лѳн ѳткѳѳ.

Нѳшта-кѳ кодкѳ горѳдны кужѳ, сѳјѳ јещѳѳ бур. Шуам, пѳткајас пукалѳны кѳнкѳ, горзѳны, чѳрзѳны јона; ѳтѳи ылалѳма, бокин лебалѳ. Кылас-кѳ сѳјѳ чукѳрыс шыјас, сѳјѳ шыјасыс сылы быѳѳѳ шуалѳны: „танѳ-пѳ ми, танѳ, лок татчѳ.“ Лебѳ ылалѳм пѳтка налаѳ, шыалѳ. Пукалысјас кывзѳны: чѳвгѳм ѳтарѳ матыгмѳ. Ылалѳм пѳтка быѳѳѳ шуалѳ: „локта-пѳ ме, локта.“ Мукѳд мѳвпалѳны: „локтѳ-пѳ-нын кылѳ.“ Сегга-ѳд вешѳрѳ он-жѳ ѳекод шыав. Мыјкѳ сѳлѳмад-кѳ ем, виѳтавы-кѳ колѳ, сѳјѳ-жѳ сѳмын виѳталан. Мукѳд торсѳ кѳт ѳекодлы он виѳтав, ѳинѳм; мукѳдсѳ быдѳнлы виѳтавлан. Он-кѳ виѳтав, быѳѳѳ сѳкыд овнысѳ. Сѳѳ-жѳ эверјаслѳн. Прѳста најѳ ѳекод оз шыавны. Сегга-ѳд шыагѳмыс абу ѳткѳѳ: ѳтѳи кывјѳн, да мѳд-мѳд шыыс. Шуам, мѳсјас пондасны ваѳд вужны. Кущѳм најѳ нораа дѳвзѳны, буракѳ јона полѳны вѳјѳмыс. Мукѳд-дырји норыс дѳвзѳмыслѳн мѳднога. Богтам „ок“ шуѳм. Кымын-ног сѳјѳс морт-

*) Мыгѳр—туша.

ыд кужо шуны. Кывтын*) нокггөн-кө көзайка „ок“-ытас, төдан-нын сижө—анлөн мыжкө жугалөма ми киггөма. Кык посни вок коласын-кө кылас „ок“, сені сижө „ок“-ыс мөд-нога-нын, „ыжыд-пө-таж кылан“—бытто шуо. Лөгөдчөны-кө најө кодөс-кө нөйтны,—„ок“-ныс налөн щөщ сојсө асгыс пужө. Сізі-жө эверјаслөн быд горөдөмын кылө аслыс-нога гор. Богтам курөг-өс піяныскөд. Кымын-ног сижө сені котгө! Мукөд-дырји прөста „кот-кот“ шуалө, мукөд-дырји ылисө нужјөдлөмөн зев өдјө мыжкө мөд-ногөн пондас шуавны. Колк вайөм-мыгги курөгыд бара аслыс ногөн котгө, пон вөтөдигөн нөшта выл ногөн-дај. Облечанајаслөн-пө, мортлөн-моз-жө, ем торја горны, кущөмкө кывјас шуалөны. Быд шуөмлөн-пө аслас гер. Заверныкјас**) пондасны ывны,—кымын-ногөн најө вежласны асгыныс гөлөс-нысө. Лыбө соловејјасөс виставласны, быд-ногөн-пө најө золь-чөны. Төдөмыс оз өткода, өти норөн век нуөдны.

Налөн быдөнлөн ем асланыс горны, сөмын ми сижө горны-сө огө гөгөрвоөј, егө зильө бура кывзысны, төдмавны. Бура кывзысөмөн-кө ескө гашкө верми м накөд горнытны. Вөралы-јас-таж со чіпсанјаснад сөлатө велалөмаөс-нын ылөдлыны-а. Мөд кыла војтырыдлөн горныыс воын була-бала кылөм вилө мунө, сегга кутан еща јансөдавны сижөс, быдөн бөрын торја кыв кутас төдчыны.

Кызі војтырыс кывтөт горнытөны?

Војтырыд оз куш кылөн сөмын горнытны. Горнытгад сөмын мырјас-моз салдатјас сулалөны велөдчиганыс; мукөд пыр вөрөны: коді кинас шенасө, коді сінсө куңлалө, коді жур-нас быд-ног гогјалө, тушанас лажјалө. Горны шыныс пыр-жө вежласө: код кыв скөра шуасны, кодөс меліа,—кытчө кущөм горны гер лөсалө. Емөс сещөм аслыс-нога сөд јөз ылыс му-јасын, кодјас кіөн өвтчытөт некущөма оз вермыны горнытны. Мыјөн пемдыштас, пом најө горнытөмлы: горнытны оз адзы-ны. Ковмөма сещөм өти мортлы виставны: „ме-пө аскі вөрө каја.“ „Аскі“ кывјыс налөн абу. Кызі ескө виставны сижөс? Пондас шуавны: „вөрө“ „мунны“ „лун.“ „Лун“ шуигас чуннас воө индалө, луныс-пө сижө воын-на. Көсјө-кө виставны: „төрыт

*) К в т—іпөл, пачвоэ (Ежва јывса ногөн). **) З а в е р н ы к—жаворонок.

кајлі вөрө,“ бара-жө кујим кыв шуас: „вөрө“ „мунны“ „лун.“ Сөмын лунсө шуигөн бөрвыв-нын чуңнас индас. Југыдөн со сизі керасөмөн і сорнитөны најө, пемыдөн оз адзыны...

Америкаын ем зев вескыд повтөм војтыр, индејетсјасөн шуөоны. Најө пукгаласны бі гөгөр, пондасны сорнитны. Шы некущөм оз кыв: кинаныс сорнитөны. Отчыд өтї индејетс виставлө јортјасыслы, кызі сизө јөз муын-ваын кујим төлыг ветлөд-лөма, кыті-подөн, кыті пыжөн. Војдөр кисө лептөма да чуңнас чарла-кодөс вөчөма, сөгга кыщ, сизі кујимыс. Мукөдыс гөгөрвоисны: кујим ыжыд төлыг да кујим төлыг пыдөс-пө ветлөма. Сөгга кі пыдөс вылас пондїс кык чуңөн вежнөдлыны —подөн-пө муні; кыкнан кинас сынны—пыжөн-пө муні. Бөр-ын став тушанас пондїс сырмыны (дрөжжитны), бытөо кынмө, сизө лоө: пөраыс-пө вөлі көзыд, төв.

Тақі-жө, адзывлан, сорнитөны немөјјас, пелтөмјас. Најө кывсө шуны оз кужны ны јөзлыг оз кывлыны. Виставны налы быдгамасө ковлывлө, сөлөмыс налөн зонвизалөн-код-жө, кыв шуны оз вермыны, сөгга со і лоө киөн да пасөн сорнитны. Отчыд ыжыд карө ваядөмаөгө војвылыг јаранјасөс. Зев уна јөз чукөртчөмаөгө на гөгөр, быдөн визөдөны на вылө, гералөны. Јаранјаслөн кынөмыс кутїс сумааны, норасны пондїсны: ті-пө-тај ескө ыжыд карад зев бураас-ногнаныд олан-ныд да, мијан-вөсна он төждысөј, некущөм мог мијанөз абу, некодөс ті јорта-јортнытө он рафјетө. Гөгөрвотөм висталөмыд нөшта теш: јонжыка на вылө серөгтисны. Визөдөны да јөз пыщкыс өтї морт петїс, зев јона мыкө јаранјаскөд кутїс сорнитны. Кинас висталас, чуңнас кынөмас чуткылас, јурнас мөвкнитлас. дыр сорнитисны. Сөгга сорнитыгыд гортас мөдөд-час. Сылыг јуасны пондїсны: „мыј-нө-пө јаранјасыд висталисны тед?“ Морт нинөм ез шу, вөлөма немөј. Јараныдкөд со бура дыр сорнитисны, кужисны сорнитныс, кывныс налөн өткоф-да гөгөрвоисны мөда-мөднысө.

Јөрман-кө—быдногыс лоө сорнитны: киөн і кокөн. Кывнад шуалөмтө-кө он гөгөрво мөда-мөдыдлыг, киөн да чуңөн да став тушанад виставлыны буржык: регыджык гөгөрвоан.

Зік быдтор кывтөгыд виставны он-жө вермы.

Быдтор кывтөгыд он-жө прамөјатө вермы виставны. Јараныдлыс сојны корөмтө да мыј да гөгөрвоан-а,

мукöдсö он. Муса тортö-лы, шогтö-лы, скөрлунтö-лы поз-ас-на-жö гөлс шынад-лы, кiподтунад-лы вiставны. Мөвп-ыштана тортö вiставны кывтöгид оз-нын поз, кiнад нi гөлс шынад он-нын вiстав сiжс. Кыз ескö, шуам, вiсталан „бур“ (хороший), „суг“ (умелый), „помтöм“ (безконечный), „вескыд кыв“ (правда). Морт горнiтигад позö шуны, ме-пö вескыда вiсталi, зiк збыль. Кiнад-нö ескö кызи сiжс вiсталан, вескыдлунсö? Шуам,—шöрт-кö нужöдам—код төдö мыж-пö сiжö лöб, кыз колö сiжс гөгөрвоны: сунис-ö, нырагез-ö, jөн-ö, пыш-ö, шабдi-ö, зельд-ö, личыд-ö, гар-ö, лаб-ö. Вескыд горнi-сö иңдежетсяс со кызи вiсталöны. Вомсö пакöдасны, да сет-чö вескыд воз чуңсö ортылан помөн сужöны,—сiжö лöб налөн збыль, вескыда горнiтöм, öтi кылөн; кык чуң-кö сiзи вожöд-öмөн пуктасны, лöб ылöдлөм, пөржавлөм: кык-ног-пö горнiтö.

„Мөвпавны“ кыв најö петкөдлöны со кызи: морöс вылас вомөнөн пуктылöны чуңсö вескыд кiыс. Мыжла сiзи? Сiжö најö сöмын агныс төдöны, сещöм налөн мода, сещöм гам. Сещöм горнiтö бура ферт он велав, мукöдыс көт i велалас, да бара асногнас гөгөрвоас, колөкө ескö мыжкö мөдöс вiсталöма.

Кiнад да кокнад быдөн он вермы вiставны. Мыжкö горт гөгöрыд нöшта-на пасјалан, сесса нiнөм-жö он вермы. Кыв-jөн горнiтигөн-кö щöщ кiјаснад да кокјаснад вiставлыны отсалан—бур, быдтор гөгөрвоан. Театрјасын-тај прöста-кö горнiтöны—мигтöма, ворсыгјасыс-кö кiнас-кокнас шенагöны, сен зев гөлöмыг вiчöдан, кывзан.

Быд jöзлөн горнiас абу öтмында кывјыс.

Мукöд-дырјi ескö зев јона кажалан, татчö-пö выль кыв колö, кушöмöс некод-на ез шулыв, да некыз сiжö кылыс оз шед јурад. Овлывлö бара сiз: горнiтиг-костјыд кывјыс вунö, кывјылын ескö, шуасны, бергалö, да оз шуы.

Горнiтнытö дöза сöкыд кывјасыд-кö уна. Поснi котыра jöзлөн кывјыс зев еща. Мукöд сöд jöзыдлөн кызи олөм-вылөм-ныс, ембурыс зев еща, сiзи-жö i кылыс зев гөл. Рочөн горнi-тигөн позö 100 сурс быднога кыв шуны. Пушкин ставсö најöс горнiтигас да гижигас шулöма. Немечјас сыыг-на унжык куж-

асны шуны, англичанајас нѳшта уна. Америкаса индејетсјас-ыдлѳн сѳмын кымынкѳ сурс кыв. Емѳг сѳд јѳз, најѳ 300-400 кывјыс уна ѳекор оз шулывлыны. Быд горнѳ сѳјѳ 400 кывнас горнѳтѳны. Прѳстѳј ужалыс мортыдлы вывтѳ уна кывјыд оз і ков. Крестанајас, рѳчѳс кѳт бѳгтам, горт гѳгѳрад, 500 кывјыс воѳѳ оз-жѳ шулыны, кѳт ѳгајас вылас рѳч. кывјыс і уна. Комиыд, ферт, сѳз-жѳ: ѳгајас вылын мѳјан лыффысгѳ 60 сурс кымын кыв. Мукѳд лунас ужалѳрад 10 кывсѳ, гашкѳ, он шулы.

Кущѳм кывјас оз тѳдны фереvнајасад?

Гортын-кѳ век олан, ѳнѳм он адѳыв; ѳекытѳ-кѳ он ветлы, еща јѳзкѳд і горнѳтлан. Мыј ужалан, сы-јылыс сѳмын і горнѳтан. фереvнаад ужыс быдѳн ѳтѳ нога: пес керавны да вајны, турун пуктыны да вајны, гѳрны-кѳзны; пыр вѳв да мѳс дорын, вѳрын-ваын лѳѳ овны, јѳрын-моз, јѳршѳтѳѳмѳн-моз. Мыј ылаѳ сѳјѳ турун-песла ветлѳ, сыжда кыщ сѳјѳ кывјыс-лѳн. Ылѳжык-кѳ ветлывлѳ, унжык јѳзѳс адѳывлѳ, уна ногѳн-жык горнѳтны лѳпывлѳ. Му-вѳз-понда-кѳ горнѳтѳны, сетѳѳ крестанѳнлѳн кывјыс, горнѳыс ладмѳжык; оз-кѳ сы-понда горнѳтны, сетѳѳ сылѳн горнѳыс оз ладмы.

Кодлы лѳѳ ужавны уна пѳлѳс јѳзкѳд, налѳн уналаыс і кывјыс сѳдѳ: ѳтарсаѳ і мѳдарсаѳ выл сѳкас кывјас кывлѳны. Сесга-ѳд ѳтѳ кывсѳ поѳѳ уна ног гѳгѳрвоны. Бѳгтам рѳч кыв „телѳ.“ Мыј сѳјѳ лѳѳ? Крестанѳн шуас: „јајыд-пѳ-тај, кѳ-кокыд, тушаыд.“ ѳгајас вылад „телѳ“—сѳ мѳд-ногѳн гѳгѳрвоѳны. Тѳлоѳн сен ѳмтѳма быдѳнѳс, кодѳс поѳѳ кѳѳн малыштны, вѳдлыны: јз—тѳло, ва—тѳло, ру—тѳло. Бѳгтам кыв „јавлѳнѳјѳ.“ Велѳѳ-чытѳм, пемыд мортыд гѳгѳрвоас сѳјѳс—мошщѳ-пѳ-тај мѳ мы-лѳ јавѳтѳѳма, лѳбѳ кущѳмкѳ касѳтѳѳм лѳ повѳѳдѳѳм лѳ. Велѳѳ-чѳм рѳч војтырыд быд вежѳѳм, мѳд нога лѳѳм сѳјѳ кывнас ѳмтѳны. ѳшка-мѳшка на-ногѳн—јавлѳнѳјѳ, бѳ ѳзјѳм—јавлѳнѳјѳ, шѳныд, олѳм, кулѳм, ва ојѳѳм,—ставыс тајѳ јавлѳнѳјѳ. Спектак-асѳгѳн стсена вылын кыкѳн-кѳ ворсѳны—јавлѳнѳјѳ; којмѳд-кѳ на дѳнѳ воас, лѳбѳ ѳтѳкыс-кѳ петас--бара јавлѳнѳјѳ. Быд тор-јѳдан, лѳѳм, шугѳ јавлѳнѳѳѳн.

Сещѳм кывјыс зев уна ем. Колѳ-кѳ сѳјѳс став ногыс гѳгѳр-воны, колѳ быдсама јѳзѳс адѳывны, быд сѳкас горнѳ кывлыны. Емѳг јѳзјас, кѳнкѳ лыа пустынајасын олѳны, ју ѳѳ тыјас оз

адқыны. Најо сорғыс он і кывыл нөтчид јутө да тытө шу-
өмтө. Төдөмыс, мыј он адқыс, сјјөс он і шу. Адқывтөм торто
кінад он-нін вермы віставны.

Кушөмжык вөліны первој кывјасыс?

Кыс војтырыслы первој кывјасыс шедіны? Гашкө ез і
кывјас вөвны да, прөстөј горзөм да ольалөм. Ковасігјасөн-
тај некушөм кыв некодлөн оз артмы. „У“ да „а“ сөмын
кылө. Војдөр көнкө јөзыд сің-жө вөлі горзөны, сөгга пондіс-
ны шыјассө јансөдавны, мукөдыслөн мөд-ногөн артмавын.
Мукөд-дырјі-тај со музан да пуксан, зев јона ышловған,
„о-ок“ артмас, мукөдыслөн „ој“ дај. Сешөмбө і вөліны
колөкө медвоғға кывјасыд, кымынкө кыв, коді быдлаө лөсав-
ліс. Тащөм кывјастө ез і ков думыштны, лөсөдны, ачыс вом-
ғыд петө, вомтө сөмын вогты да горөд, мыјкө артмас-нін.

Кың выл кывјасыс артмөны?

Мортыд пыр вөрын да ваын ветлө, гортад зев оз ештыв
пукавын. Гожөмнад вөрыд, ваыд быдөн ловја. Төлыд
лун і вој пыр өтарө шувгө, пуыд мукөдыс пөрө, куж-кажмунө,
ваад швачкылө бузгысас; турунад талыштан,—сені шырјас,
сіс гагјас кыша-кашакылөны; вадөрө летчан, черіјас кулігаө
катөмаөс, сула-салакылөны; расјывјасад пөтқажас чівгөны
быд гөлөсөн. Сөгга кымөр кыпөдчас: лаңтасны ставыс, быдөн
чөв угөны. Ош сөмын руз-разкылө вартас кытчөкө дебсас,
сајасас. Секі јенежтө пондас сыркөдны гымавын, да трачка-
кывын чардавын... Вој лоө. Арјаснад бара кодкө вөрјылад
пондас сорнітны-ружтыны—суғ кутас буксыны. Гөгөр век өтарө
шум: војын, төлын і гожөмын-век кылө шум-гам, грыв-јірк.
Өтнас мортыд оз-жө чөв ов. Ем ічөтік пөтка, кеңа-коғ, мыј
кывлас, сјјө і былө: сырчкылыс-кө чівгөм кылас, сы-ног чівгө,
жоңөс-кө кылас, жоң-моз чіпсө; ракалыс кравзөм кылас, сјјөс
нерө, кравзө. Мортыд сің-жө: мыј кылө, сјјө і шуө. Көктө
со быдлаын өті ногөн шуөны; быдлаын сјјө көкө өтмос: век
„ку-ку“. „Ку-ку“-өн і шуөны. Быд шы-кө кывзыны, да быд ногөн-
кө кужны пондан горзыны, кымын кыв секі лоө.

Кыңи кагајаслөн вьл кывјас артмөны?

Кыңи кывјас пондисны артмавны да содны, поңо өни-на төдмавны, сөмын посни кагајаслыг сорңитны заводитөмсө кыјод. Вомнас најө, кинас-кокнас пыр өтарө вөрөны, сытөг һинөм оз сөвмыны. Вомсө вөрөдјгөн најө пыр мыјкө шыалөны, пыр кылан „а“ да „о“. Бөрын каңалам—первој кывјасыд кагајасыдлөн артмө „ам“ лүбө „ап“. Тајөјасөс шуалигад сөмын вомтө тупкы, агныс артмөны. Быдтысигад мамјасыд сјјөс јона адңывлөны. Кагаыд мыј адңө, сјјө і „ам“ сьлөн. Сьлөн аслас -нога сорңи: „ам“, „ап“ „аб“

Гырыөјас сјң-жө кагајаскөд сорңитөны: „ама“-да, „апа“-да, „баба“-да. Мед кокнид кывјассө ај-мамыс аслыныс һим вьлө бостөны. Унжык јөзыслөн мувылас өти помгаһыс да мөд помөңыс мам һимыд „ам“, лүбө „мам“, лүбө „мама“. Матыс рөдыдлөн быдөн һимыс кага сорңыг бостөма: „об“, „баб“ „пап“, „папа“, „ба-ба.“ Уна јөзлөн „па“, „па-па“ лөб „бат“, мукөдыслөн „па“-ыс лөб мам, батыс—„ма“ лүбө „ма-ма.“ Грузјнјас батсө шуөны „мама“-өн. Америкаһын индејетсјас „тлатсканан“ сјң-жө батсө „мама“-өн шуөны.—Олөны ескө најө нач мөдарын, ылын мөда-мөдгаһыс костыс, а батсө өтмоса шуөны. Мамсө уна сикас јөз һимтөны „па“-өн, лүбө сы-коф кывјөн. Грузјнјасыд мамсө шуөны „деда“-өн. Öти пөлөс индејетсјаслөн мамыс лөб „аппе“. Рочөн „баба“ лөб „аһ“. Тотаралөн „баба“-өн шуөны пөлөс. Мукөд сөд јөз батсө шуөны „баба“-өн.

Тајө став кывјыс лөма чьлад сөрөмыг. Најө ташөм кывјас сөрөны вомдорныс сещөм-да. Сјңи ај-мамсө уналаһын өткоф-кофа шуөны, көң зев ылынөг најө јорта-јортгаһ олөны.

Кытыг гырыөјас вьл нога кывјассө бостөны.

Пондан-кө кывјассө еща видлавны, адңан: мукөдыс на пыщкыг артмөмаөг кык кывјыг, кујимыг; мукөдас һольөс өтлаалөмаөг. Шуам „пуклөс“, „пјңөсчаһыв“, „сикөщ.“—најө быдөн кык кывјыг лөмаөг. Улөс, јур-үлөс, јурулөс-пу, „јурулөс“ мукөдыс шуөны јурлөс. Öни шуөны „пуклөс“, воңынсө колөкө

вөлі „пук-улөс“. „Пуклөс“ шуны „пукулөс“ дорыг кокнөджык. Пйәсчанъыв—„пйәс-чөлан-ъыв;“ өкөщ—„өй-сунъс, шөрт;“ көщ-көщас, кыщ; кыща шөрт, кыща өй. Воңа кывжасыс важыган вөлөмаөс. Кыксө өтлазлан--лоө коёмөд. Пй-моз бытө выл кыв чужө. Чужө, быдмас, ас вөла вылын кутас овны. Он төд, кытыг мый сйө лоөма, кущөм ая-мам чужтылөма.

Өкөщыд, мышкуыд (мыш-ку), пельпомыд (пельон пом) төдчөны кытыг лоөмаөс, а мукөдыс оз төдчыны. „Коңувкоттө“ лй, коткоңув-лй, кың шуасны мукөдладорын, нем думаж-төг чајтан торја кывжөн, асө артмөмөн. Ескө збыльсө кујим кывжыс лоөма: „коз“ „ув“ „котыр.“ Коз улын налөн позныс, котырныс. Кујим кыв војдөрсө вөлөма, өтлаалөмаөс да нөлөд выл кыв артмөма. Тај со и содөны кывжасыд век вылыг вытө.

Кинад горнитыг индејетсјасыд важөн черјастө изыг вөч-лөмаөс. Бөрын најө асныс кажалөмаөс, лй јөзлыс велөдчөмаөс — сйө щук оз төдны—пондөмаөс черсө ыргөныс да көртыс вөчны. Воңынсө, буракө, көртсө ны ыргөнсө абу аңылөмаөс, некың најөс абу шулывлөмаөс. Сөгга кор јона наыс пондөсны вөчасны, коvmис најөс нмтыны. Кыв абу, кың шуны? Ыргөн-сө пондөсны шуны гөрд изјөн, көртсө—сөд изјөн. Сйө бөрын быдөн ас котырныс и пондөсны төдны: гөрд из да сөд из.

Велікеј океан вылын ем ді, Таиті. Кітајсаң і Америкасаң сетчөң костыс ыжыд. Сени дыр абу төдлөмаөс вөв, порејасөс вөлөм сөмын вйөны. Коркө-некоркө локтөмаөс сетчө англичана-јас, вайөдөмаөс вөвјасөс. Кың ескө нмтисны најөс сетчөс војтырыс? Выл нм лөгөдөсны?—Ез. Адамлыс јуасисны? Біблја сертї Адамыд-пө тај да Јеваыд быд кывтөм пемөсла нмјассө пукталөмаөс вөлі-да. Кыс најөс корсан? Лоөма шуны вөвтө „морт новлөдлыс порөөн.“ Өтї сйө шуис, мукөдыслы сөлөм вылас воис да сйө-жө кутисны шуны: вөлыд морт новлөдлыс порөөн і лоі.

Амерјкаын ем Сіу нма војтыр. Најө вөвтө нмтылөмаөс „өтї гыжја понјөн“. Некод оз серав, зев быдөнлы лөгыд кажитчө.

Комі кывјад сецөм торјыд мыјда колө. Пөткајастө, эвер-јастө комі војтырыд јонжыка төдөны. Турунјастө, зөріјастө озжык. Турун нмыд унжыкыслөн бостөма ловјаяс Нмјасыс: туріпув, понпушка, вөвњак, кащасін, көкдуль, көкакан, рака-сін, понкок, урбөж, көктојін, көчвөн. Ректасігад шуасны—

кащак-пö лoй; гeзтö кыгöн „oш пeвжөн“ пpавсö лeдöны; зepö мукöд-дырji—„кaщa шыдöсөн“ шуöны. Мукöдaс зeв лöгыдa мунö нымжaсыс, мукöдaс eскö озжык-da, вeлaлöмaөг dа зeв oлö. Рeктaсигaд eскö торкöм шöртыд нeкытi абу кaщa кoк-кoд, dа быдөн кaщaкoкөн сijöс тöдaмö. Сijö-нын öнi ачыс кыв. Кытыг лöмa, oг-нын öнi мi жуaгö, ачыс ыжыд, пöрнöj, ас oлöм-өн-нын oлö.

Мoдa кык кывжыг вöчны кoжмöдöс вaжыгaнь-нын кысгö. Пöштi быд öкaс jöзлөн сijö мoдaыс eм. Унa кoмi кыв лöмa кык кывжыг. Мукöдыс сeщöм вaжөн-нын jитчылöмaөг, он-нын i тöд, он кaщaв jитчöмсö. Мi шуaм öнi „вiчкo.“ Вaжөн вöлöм шуöны „вoскуa,“ вoтaкжaс öнi-нa сiз шуöны. „Вoг“ лöö жeртвa, мoлитвa; „куa“—кepкa. Öнi сo сijö кывжыс jонa-нын вeжгöмa, aж-мaмыслыг нымсö вунöдöмa; он пыртö вepмы тöдны кытыг сijö лöмa. Oлöмaөг, oлöмaөг кывжaсыд dа нöжjөнiкөн вeжгa-лöмaөг. Вылжык вeжгыгaслөн тöдчö-нa пoмжaсыс, кущöм кывжыг нaжö чужöмaөг. Кык кывжыг выл кывжaс öнi-нa вeк лoалö-ны-i. Гaшкö кoркö aгным-нa шулiм кущöмкö aслыс-нoгa кыв, сöмын кöт eг кaщaвлö-a. Сeнi бapa aслaс нoг eм. Шуaм „чep,“ сeггa сoдтaм мöд кыв—„пу.“ Öтпырjö-кö шуaм, лöö „чepпу.“ Пу eскö-жö-da, абу кep-кoд, абу пeс пу, абу куpан пу, a чep вoрoп, „чepпу.“ Вeжaм-кö нaжöс мeстaнaс, лöö выл кыв „пу чep.“ Тaжö кывжын абу-нын пу-жылыг горныыс, кущöм торжын сijö пуыс, a чep-жылыг. Чepсö-пö вöчöмa пуыг, абу изжыг нi абу кöртыг.

Кык кывжыг apтмöм кывжaсыс унa eмöг рoч горныын шöщ. Блaгoдaть—„блaгo“ dа „дaть.“ Сaмoвap—„cам“ dа „вapит.“ „Прoстoфиля.“

Нeмeчжaслөн сiз-жö: öнi-нa—выл кыв-кö кoлö шуны, кывжaссö пысaвлöны öкöщ-мoз. Мijан eм кыв „jöввыв,“ шуaм сijöс öтi кывjөн. Нeмeчжaс сijöс-жö шуaсны нöл кывjөн: вaж-нaктc-пeжep-тaг. Мукöд-дырji сымдa кывжaс jитлaсны,—нigа вoм-öныд сузaс. Öтi кывтö сы кущaд фepт вeк он вepмы шуны. Кoр горнытнытö jонa oкoтa, сeк сiзi-жö. Вaжөн вöлöм сiз кывжaсыд чужöны, dаj öнi сiз чужöны. Чужöны dа вeк нуж-aлöны, кущöсжык лöоны. Кущ кыв-кö кылaн, сijö öтлaгöмa-нын. Сeн сeггa бapa öтi тор eщa он гöгöрвo. Вывтi-кö нужaлaс-ны нaжö, бapa абу лöсыд. Кoр горнытнытö eскö oкoтa, мeд, кущ кывжaсыд дaжö oгö дöзмö, бурa унa сeщöмjaссö шуaм. Мукöд-дырjыс-тaж, шуaм мущвылыг, кoр вeсиг вoмтö дыш

вогтыны, секи дözман куз кывјаснад сорнїтны; кöзыд вылын -кö, весїгтö нїнöм оз артмы; кодјурөн мукöдыс сöмын мыјкö мурзö. Öтї ногөн кывјасыд пыр нужалöны, мöд ногөн öтчыд да мöдыс пыр жеңғалöны, көт сїјöс ачыд он казав. Ем кыв „кызї.“ Сїјöс уна-ног шуасны: „кызїкөн,“ „кызїк,“ „кызї,“ „кыз.“ Жеңғалö, ферт, öбкыджык иныс кылыслөн, кытї öбкыд-жык шуны. Ödjöжык сїзї зыртчö, вушмö, вежö кывлөн пом-јасыс. Зыртчас, зыртчас сїзї да начöз, серыс вушмас, бöрын он тöд мыј і вöлöма. Шуам: „ур, ар, ор, ыб, із, ун, ді, ты, ку, лі, кі, бі, ај, ас, ов, ув, пу, са,“—ставыс тајö öтка кывјас, öтка кывјас-на гашкö-ї етајöјас-да: кар, кыр, кын, кун, мон, сїз, воzö, кујїм шыпаса кывјас.

Кызї нöшта кывјасыс пöлалö.

„Кор-öс“, „чыш-јан“, „чор-ас“, „пык-öм“, „пык-öд“. „пык-öс“, „чук-өр“, „чук-ыр“, „чук-ыл“, „вар-ыш“, „вар-ов“,—та-јöјас кык кывјыс артмöмаöс, војдөр кык торја кывјөн вöлöма-öс. Богтам-кö ташöм кыв: „вајасöдыштавлывлїнныд-öд“—сен код тöдö кымын кыв, дыр лöö зуғасны. Вїzöдан да—быд кыв позö јукны. Öтї јукөн кущöмкö кыв кутö, мукöдсö-кö торјöд-лан, торја кыв быд торјыс оз-нїн ло. „Кор-öс“. „Кор“—сещ-öм кыв ем, „öс“—сещöм абу. Бајд-ög“. „Бајд*“)—ем, „ög“—абу. „Бөрја помјасыс быдөн јывмöмаöс, јона вушмöмаöс. Öнї на вылö јона он-ї вїzöд. „Пык-öм“, „пык-öд“, „пык-öс“, „пык-ны“, „пык-ан“, „пык-ам“, „пык-їн“, „пык-їс“, „пык-їм“, „пык-ї“, „пык“—бөрја помыс вежлагö, вермас зїкöз бырны, кывјыс ачыс век колö. Турунтö јылöдыс-көт век нещкы, вужјыс-кö колö, вужыс бара-на туруныд лöö. Сїз-жö кывјыс. Сылөн кузжык-ыдлөн сещöм-жö вуж ем, „корен“ кыз рочөн шуасны, сегга јывјас. Сїјö јывјасыс, колöкö, важөн тыр бур кывјас-жö вöлїны, да сöмын тор налөн колöма, лöö јöз кїподулын овны, увтыр-тöм кывзыны. (Сещöм кывјасыс öнї зев-нїн уна чукöрмöмаöс і век-на чукöрмöны). Мукöдыс ескö прочöз абу-на вошöмаöс, вермöны-на ас вöла вылас овны. „Ну-öд“, „төл-öд“, „öдз-öд“, „öд“, „ödjö“. „öд“—ыс сїјö воzö вылö-на вермö волыны, коренö-на пукылö, вужјö. „Od“—јона, жар, шоныд. Ну-пö „ödjö“.

*) Б а ј д—бад.

„Пук-ав“—мөд нога кыв. Сijöс уна ногөн шуоны: Ежва-жыл-ын—„пук-ал“, „пук-ол“, жылыс—„ал“, „ол“; Сыктыв карын—пук-ав, мукөдлаын пук-ов“,—„ав“, либө „ов“ жылыс. Тажö „ал“, „ол“, „ав“, „ов“—быдөн өтi. Көнi „пукал“ шуоны, сен мыж „ал“-ыс лоө, он-нын төд; көнi „пук-ов“ шуоны, сенi качал-ан „ов“-ыс мыж лоө: пуксөн-пө ов; „кел-ов“, „кел—келалөм-өн-пө ов. Мүкөд кыв жылыс со төдчө, кыг сijö лоөма, мукөд-ыс оз. Коди сетчө велөдчөма, сijö кужас вiгтавны кыз, кыг сijö кыв жывжасыс лоөмаөс.

Кымынкө кывсө мi өнi-на асным горнiтiгад кыв жылö пуктам. Шуам „тор“, „һаһтор“, „соjтор“, „гiжөдтор“, „зольа-тор“; либө „ног“: „олан-ног“, „вөчан-ног“, „былан-ног“ либө „туj“: „морттуj“, „кiподтуj“; либө „лун“: „суслун“, „бурлун“, „шудлун“, сiä вожө.

Кывжасөн пожө оз выль кывжас артмөдны?

Мi өнi кужам-нын быд кывжыс корны вужсө да жывсө. Сешөм жывжасыс лөк-кофөг: кыв помжасыс комi кывжад зев уна лоөма, ставсө пожө најөс кытчөкө ласкавны, нөшта-өд уна-ног-өн пожө jтлыны. Öтiкөс-кө содтан—кыв лоө, мөдөс-кө вiдлан содтыны—бара кыв лоө; вежан-кө местанас кык лөк да сод-тан—бара кыв лоө; коjмөдөс-кө сетчө вajөдам, сенi бара уна -ног пожө најөс куjмсө ласкыны.

Бостам кыв „вaj“. „Öм“-кө содтам сы бердө—лоө „вajөм“. „Вajөмсө пожө 17 ногөн шуны: „вajөм, вajөмлөн, вajөмлы, вajөмлыс, вajөмлаң, вajөмла, вajөмын, вajөмыг, вajөмгаң, вajөмсө, вajөмс, вajөмөн, вajөмөд, вajөмөз, вajөмкөд, вajөмтөг, вajөмө. Сегга „өм“ вожылас-кө пуктам „ышт“ лоө „ваjыштөм“. Тажö кывсө бара 17 ногөн пожө шуны. „Ышт“ вожылас-кө сурам „өд“, лоө „вajөдыштөм“. Сijöс бара пожө шуны 17 ногөн. Сiä кывсө жона унаыг-на пожө һужөдны. Быд һужөдөмыс 17 ногөн кывжыд содас. Тажö өтi вiжөн мi вөчим. Пожө мөд вiжөн мөд-өдчыны. „Вajсө“-сө пожө шуны 14 ногөн:

Вaj-а	Вaj-ам	Вaj-i	Вaj-им	
Вaj-ан	Вaj-анныд	Вaj-ин	Вaj-инныд	Вaj-ас
Вaj-ө	Вaj-өны	Вaj-ic	Вaj-icны (с)	Вaj-асны (с)

„Вай“ дорас содтам „öd“, сек бара 14 ног сижö поџо шуны. „öd“ дорас содтам „ышт“,—сижö 14 ног поџас шуны: „вайöd-ышт“. Поџо нöшта содтыны „ав“, „вайöдыштав“ да шуны 14 ног. Сиж воџо поџо содтавны лек-код кыв јывјас да шуавны 14 ног. „Аг“-кö „öd“ воџладорас содтан, мукöдсö поџо выльпöв ставсö нуöдны, унаыг 14 ногөн.

Таџи мöд виџөн „вай“ кылыд јона пöлалі.

Поџо нöшта којмöд виџөн „вай“ кывсö пöлöдны: „вай“ дорас содтам „ны“, лö „вайны“. Сек поџо сижöс квајт ногөн шуны:

Вайны-ым	Вайны-ным
Вайны-ыд	Вайны-ныд
Вайны-ыс	Вайны-ныс

„Ны“ воџвылас-кö сујам „аг“, лö „вајасны“. Сижö сижö поџо квајт ногөн шуны. Сижкö пыр сетчö содтавны „öd“, „ышт“, „ав“, быдöс поџо квајт ногөн шуны.

Кымын кыв пöлалі „вай“ кывыс, ставсö-кö сижö лыфдыны, лö 400 кымын выль кыв: ставыс сижö коркö шуысгывлö гор-нiтiгөн. Сижі, öтi кыв вужјыс вермас 400 кыв лоны. Со кыв вуж-кö богтам, сені 40000 кывјыд і ем. Со кыџі öнi кывјасыд пöлалöны. öтi кыв вуж-кö кыккö сурö, сетыг 400 кыв поџо вöчны. Быдногыс мi сижöс егö-на уна кыв вужјыг јитлывлö. Пондам-кö, гашкö кущöмкö і шулывтöм кыв артмас.

Сижкö кывјасыд содöны: öтi-кö, кык кыв öтилаалöмыг выль кывјас артмöны; мöд-кö, кыв јывјасөн јона уна кыв поџо вöчны. Кывлывлан, шулывласны: комі јöзыдлөн-пö-öd, лiбö мукöдлөн кодлөнкö, кывјыд еща, виџтавны быдтор лiбö гiжны комі кыв вылын оз поџ. Со öнi гөгөрвоанныд поџо оз, ем абу поџанлун быд кыв вылын горнiтны.

Кыџі чужöны выль кывјас роч горнiынын?

Роч кывјын мiјанлөн-мöз-жö ем кыв вужјас да кыв јыв-јас. Налөн сöмын кыв вужјасыс мукöд-дырјi њеуна вежöны. Богтам кывјас: „смерть, уморить, умираю, умру“. Сен вужјыс ставыс öтi, да абу џiк öткод: „мер“, мир, мор, „мр“. Кык

шыпас пыр өткоф, коёмодыс уна нога. Сесга налөн кыв јыв-јасыс јона-нын вежгомаог, некыз он төд, кыг најө чужом-аог, да јона најө ебдөны вужјыскөд, јитвежыс мукөд-дырји оз төдчы.

Сесга роч кывјад ем аслыс-нога тор. Налөн кывјылыс ло-ома кыв бөрвылас дај кыв воғвылас. Сіқи: „ходить, приход, расход, заходить, выходить, уходить“ торјалө: „при, рас, за, вы, у“. Та ногөн быд роч кывјө поё јурас кущөмкө лек-коф кыв тор содтыны, пыр выл кывјас лөбны.

Кыв јывјаснас да кыв јурјаснас кывјасыс пөлалөны роч кывјад. Кыв вужнас најө быдөн өткофөс; јывјаснас, јурјаснас мөд-ногаог.

Быд кывјын ем кущөмкө вуж, јывјасыс да јурјасыс бара-жө зев уна пөлөс овлывлө.

Вужтөгыс торја кылыс оз вермы лоны, вужјыс медга ыж-ыд пом кывјас. Вужјыс сесга медга важ пом.

Куш кыв вужјөн сорнөтыс јөз.

Емөг јөз сөмын кыв вужјаснас сорнөтөны, кывјасыс налөн јывтөмөг һи јуртөмөг. Кыв вужјасыс емөс, помјасыс абуөг. Сорнөтигад куш вужјассө шуалөны, помыв, мөда-мөд бөрга.

Сіқи сорнөтөны зев јура војтыр, китајын олыгјас. Налөн кыв вужјыс век өткоф, оз һөти вежлас. Мам на-ногөн лө „мју“. „Мамөс, мамөлы, мамөкөд, мамөз“ век лө „мју“. „Мју“—кыв вуж, некор сіјө оз вежы, помсан һи воғсан. Ај на ногөн „пју“. „Ајлы, ајөс, ај-моз“—пыр лө „пју“.

„Пју-мју“—кө өглаын шуам, лө „ај-мам“. Ми шуам: „ај-мам, ај-мамлы, ај-мамла“ сіз воғө уна ногөн. Најө век шуалөны „пју-мју“.

Бостам налыс кыв „та“. Мыј сіјө лө, мыј кутө? Öти-ногөн сіјө лө „ыжыд“, мөд-ногөн—„ыжта“, коёмөд-ногөн—„уна“. „Содтыны“ „та“-жө шугө. Мукөд кывјыс налөн дас кык, дас кујим аслыс гама вежөртаса.

Кыз-нө ескө гөгөрвооны Китајјасыс мөда-мөднысө öти өкас кывнас уна торсө висталигөн? Зев лөсыда гөгөрвооны, шуөм-гертыс гөгөрвооны. Воғын да бөрын сулалыс кывјас-гертыс

гөгөрвооны. Воҕынжык-кө сорһиын кывјыс сулалө, өви вежөрт-аса, бөрынжык-кө—мөда.

Китајечјас-моз сорһитөны уна мукөд маті гөгөрын на дін-ын олыг јөз. Ем сен сещөм јөз, „аннамөн“ шусөны. Өтi татчөс морт кывлөма налыг сорһисө, һольыг помга-пө өтчыд шуис „ба“, быдыг еща мөд-мөд норөн, төкөтө мөд-мөд ногөн: „ба-ба-ба-ба“, һи „ба-а,бба-ббаа-баааа“. Абу прөстөј сөрөм сiјө вөлөма, ба-ба кайтөм. Сiјө шуөма: „гөтырыс пө сылөн кујим мортөс һөјтис“.

Мiјан сещөм модаыс еща ем-жө, сөмын абу ставсө сы вылө леҕөма. Мукөд мортыслыг сiјө-жө кывјассө јонжыка, лубө-пырыгжык кывзан, мукөдыслыг онжык. Мукөдыс сiјө-жө кывсө да кықкө мөд-ногөн шуас, сөлөмад быдөн јiјжө.

Ташөм кывјас-вылын сорһитө уна морт, вiт со миллион мортыг унжык.

Кушөм нога комiлөн сорһиыс?

Комиыдлөн быд кывјын-жө кыв вужјыс ем. Сегга кыв вуж-кынҕыс һөшта кыв помас јывјас лөмаөг. Јывјасыс важөн, дерт, кывјас вөлөмаөг, өни сөмын еща вушмөмаөг, зыртчөмаөг. Шуам, ем кыв „овны“, „олөм“, „ов“ һи „ол“. Ем бара сещөм — „пуков, петов“. „Пет“-пө да сiҕ „ов“; „пукөы“ да сiҕ „ов“. Воҕын вөлөм торја кыв, өни-на ем сещөм кыв, сiјө-жө богтөма да лөгөдөма кывјыв вылө. Мiјан выль кывјасыс быдөн вылыг-выль кывјывјаснас i артмөны. Комi кыв-гама кывјас уна-на мукөд кывјас ем. Ми-код-гама кывјөн сорһитөны турокјас, венгрјас, якутјас, киргизјас, пиннјас i мукөд маті комi гөгөр олыг јөз.

Јитлөм кывјөн сорһитысјас.

Иһфејетсјас костын ем јөз—фелаверөн шусөны. Најө сорһитигас кык кыв мукөд-дырјi сещөма јитасны, гөрдҕаласны—помыс оз сур, вошө. Езыгтө шуөны најө „јежыд iзјөн“. „Јежыд“-ыс на ногөн лөө „опiк“, iзјыс „ассуун“. Езыгыс оз ло прөста өтлаөдөм-ногөн „опикассуун“, лөө „опiссуун“, кык помөдыс гөрдҕалисны да кык помыс вошi, куҕтаыс жеһһалис. Богтам

Америкаыг-жө чірокез ыма-војтырөс. Најө Һемечјасыд-моз-жө өтилаө пысавласны зев уна кыв, кыңи сикөщ молъ сунис вылө, гижан-кө, лыдфынытө он куж:—„Винтавтигеиналыскавлунгта-навнелетигесті“—һельамын өти шыпас, лоө—„сек кежлө-пө најө локтасны да тенө і менө ошкыны пондасны“. Коміөн лоө дас өти кыв, на ногөн өти. Торјөн-кө быд кыв шуны, қик мөд тор артмас. Горһитигас кывјассө өтлавлөны, мед-пө өдјөнжык сорһыс мунас, омөльжыка кывтө бертлөдлас.

Та-ногөн бара уна јөз сорһитөны. Гренландјаса војтыр таң-жө сорһитөны.

Кыңи мукөд кывјасыс вужөны өти јөз ордеан-мөд јөз ордө.

Важысаң-һин јөзыд јорта-јорткөд вольтөны, төдмасөны. Мукөд-дырји најө көлујөн вежласөны, төргујтөны; мукөд-дырји тышкасөны, овывлө, бурыс ортчөн олөны, сорһиө воывлөны мөда-мөдныскөд. Сіңи уна кывјас вермөны вужны өти војтыр ордыс мөд ордө.

Быд сорһиын ем сецөм вужөм кывјасыд. Сөмын мукөд кывјыс вужас да важ-мозыс-жө пондас овны, мукөдыс еща вежсө. Ем рочын Византіјаыс вужөм кыв „клирос“, коміө сіјө вужөма да мөд ногөн-һин артмө—кырлөс. „Для того“—рочөн; „для коміөн „гла“ „гла тово“. Сегга јөз кывнад сорһитны весіг кывјыд оз бертлас. Комілөн роч-ног оз бертлас, рочлөн комі-ног. „Ҷола“ шуны рочыд һекың оз вермы. Һемечыд сің-жө.

Мукөд војтырыслөн вомдорныс аслыс ногөн сөмын вөрө, кывныс сің-жө аслыныс ногөн сөмын песласө. Һемеч һекың оз вермы „ж“ шуны, пыр артмө „ш“. Прантсузлөн „ы“ һекың оз артмы, налөн сіјөс һекор оз шулывлыны. Комілөн сіјө медга шуалан торјыс. Комыд уна кыв-жө оз вермы шуны рочнад. „Ферт“-пыдфыд пыр „перт“ артмө, „фокус“-пыдфі—„покус“, „хлам“-пыдфі—„клам“. Міјан кывјас „ф“ да „х“ шыыс весіг абу, оз һекор сіјө шулыны-һи. Богородитсатө лыдфигөн, ме чайта, өти бабалөн оз артмы „чрева твоего“, быдөн шуасны „черива твоего“.

Комыд һөшта вермасжык-на кывјастө шуавны уна-ногөн, кывјыс јонжыка-на мукөд-дорыс бертласө. Мукөдыдлөн-өд пөшти оз бертлас. Емөс јөз, көкјамыс шыпас сөмын вермөны

шуну, көкжамыс шыпасөн став горнысө нуөдөнү. Налу ыль кывжастө жона лоө вежнөдлыны. Шунусө лолывлө быдсама оөкыд кывжассө... „Крїстос“ кывтө, шуам, көні оз төдны? Онї Лемїнтө кодї ез кывлы? Мукөд кывжыс му пасталасө кыщовт-ас. Міжан сорнїад сїз-жө: сөмын кытыг абу шедөма кывжасыд?

Шуам „сакар“,— сїжө арабжасыг воөма мїжанө; төвар, башлык, көжаїн—тотараыс; бөчка, булкі—немечыс; дужїна, сар—Рїмыс; комната, амїн, морт нїмжасыд—быдөн Візантїяыс. Субөта—їевреїжасыг, Јерусалїмыс; гөјтан—важ Прантсїяыс; шоколад, картопель—Амерїкаыс; вурун, сур—важ персјас дорыс. А рочыд кымын? Школаын велөдчөм војтыр унжыкыс жын кывсө рочөн шуалөны; мукөд-дырїї он төд весїг комїөн алы рочөн сїжө сорнїтө.

Роч сорнїын сы пыдїдї комї кыв вужыд ем-жө. Міжан сорнїыс најөјасө вужөма кыв „турун“. Сөмын најө комїнас і рочнас өвілаалөмөн шуөны. Рочөн „турын—трава“. Бөрын пондөмаөгө шуны: „трын-трава“. Сөгга вежөм кывжыс-нын бара комїө воөма. Онї-нын агным ог төдө, кыс сїжө лоөма трын-траваыс. Трыныс бытөө кушөмкө аслыс-нога турунлөн торја нїм. „Шаңгаыд“ комї кыв-жө, абу роч. Курја—комї-жө, дај уна сецөмыс.

Кыці мукөд кывжасыс уна јөзлөн артмөмаөгө өтї вужжасыс.

Ем мөд-мөд пөлөс сорнїын өткод кывјас: некодас егкө абу вужөмаөгө најө, а быдмөмаөгө өткофа, өткод вужжыс. Горныыс бытөө мөд нога, он лучкі мукөдсө гөгөрво. Пондан-кө јонжыка зуңагны, відлавны,—качалан: вужжасыс мукөд кыв-јаслөн өткод.

Бостам роч кыв „брат“. Вужжыс шуам сенї сїзік і лоө, „брат“. Сїжө кывгыс лоөма уна ыль кывјас: „братство“, „братский“, „брататься“. Брат—роч кыв. Віжөдлан-кө бокө, ылө, Індїјаө, шуам, лїбө Персїјаө. сен на-ногөн воксө сїз-жө шуөны—„брат“-өн. Важ індус-ногөн вокыд лоө „братор“, перс-ногөн „братар“-жө. Тајө кывгыс роч-мозыд-жө налөн асланыс бара уна кыв артмөма, вужжыс налөн пыр өтї, „брат“.

„Брат“ кыв вужыс ез бокыс ло најö кывјасын: ај-мамгаһ-ныс велöдöмаöс сiң, налы бара ај-мамгаһныс, ас котырыс, сiң важыгаһ. Брат кывјыс тајö важ индуc һигајасö гижöма, кор абу вöлöмаöс-на рочјас, һемечјас, лiтовечјас, грекјас. Ферт кывјыс колöкö вöли роч ај-мам jöзыдлөн, сöмын налөн гижöдыс дыр ез ло. Кор рочыс, һемечыс, прантсузыс быдөн вöли öтiлаын олöны, сөгаһ пыр-на сiјö кывјыс локтö.

Гус војтыр куҗала сiјö тужалисны, кыҗi öниöҗ кывјасыс воисны, кыҗi сiјö олис-вылис куҗ немнас. Најö гижалöны словарјасö быд кыв, кодi сурö муывыс, быдөнлы места корсöны, быдөнöс важыгаһ тужалöны. Гижаласны да пондасны муртавын, гөгөр видлавын. Зев сöкыд сiјö ужыс, jона лöö пукавын сы вылын.

Сiҗi уна кывлыс коргисны вужјас. Мукöдыс вылыгаһыс бытöтö абу öткодöс, һекөдкөд оз лукасны. Гыҗыштан, вуштыштан, да пондас тыдавны вужыс, кытыс сiјö артмöма, кытö сiјö ладмö, мыј вöлөм сiјö важөн лöö, мыј öни лöö. Сiҗi аdаҗисны: „брат“ кывјыд вöлөм векöвöjja роч кыв, векöвöjja кыв важ персјаслөн, индуcјаслөн дај уна мукöд пöлөс jöзлөн. Еща, Ферт, мөднөгөнжык мукöдыс шуöны, озжык „брат“-öн. Немеч-ногөн „брат“ лöö—„брудер“, грекјас-ногөн—„претер“, латынöн—„пратер“, прантсуз-ногөн—„прер“, һемечлөн важ-ногөн—„бротар“, лiтовеч-ногөн—„бротерелис“. Сiҗ-жö, богтам-кö „мат“. Рочөн—мать. Важ индуc-ногөн—„матар“, грек-ногөн—„метер“, латынöн—„матер“, важ ирландiјаын олыс (кельтјас)-ногөн—„матiр“, һемечлөн важ-ногөн—„муотар“, öнија-ногөн—„муттер“, армјана-ногөн—„маiр“, лiтовеч-ногөн—„моте“, славјанскöј-ногөн—„матi“.

Комiлөн рöдвуж кодкö ем абу?

Комi кывјасыдлөн рöдвужјасыс уналаын-жö емöс. Бөст-ам-кöв лыд һимјас. Комiөн „öтi“. Удмуртлөн (воҗак) сiјö-жö лöö—„оды“, кореллөн—„укс“, пiнлөн—„жуке“, мордвалөн—„ипкö“, марiлөн—„икте“, естјаслөн—„ыкс“.

Венгрия со җик-һын мөдарын, војнајасыд-кö ез вöвны, ез i кывлыны најöс мукöдыс, а „öтi“-ыд сен мијан-код-жö—„öд“.

„Кык“-кө шуны колө, удмурт шуас „кык“, корелл—„какс“, пін—„какгі“, мордва—„капка“, марі—„коктет“, ест—„какс“, венгр—„кеттө“. Ставас сен төдчө, мыжкө өткоф ем. Öтдор војтыр олөны ылын, мукөдсө он кывлы, он адçыв, горнөтөны өтө ладөн. Кывжыс өткоф-нын ескө, да мыј кутө кывжыс, сјјө щөщ өткоф. Комиён „төв“, „төл“, шуасны: „та во-пө төлыд куç вөлі“. Удмурт сјң-жө шуас—„төл“. Кореллы сјң-жө лөө шуны—„толві“, мордвалы лөө шуны „төла“, марілы—„төле“.

Сјңі уна кыв поçө лукөдлыны, уна кыв вермө өтлаагны. Тојтө быдөн, кодјасөс өні мі каçтылім, өтмоза шуөны, јона тыдалө сјјө важөн сојлывлөма, век-на быдөн өткофа помнөтөны. Кыв вужжыс ескө мед-нын, да уна кыв јывјасыс емөг өтлаө мунөны. Мыјла сјң? Вещөрө-өд абу-жө, буракө. Сјң ез-жө артмы. Төдөмыс, вешчөрө ез ло. Кывјасыс-кө өтө вужжаөг, горныыс, буракө, ставыс өтө вужжыс петіны; горныыс-кө өтө вужжыс петіны, јөзыс, төдөмыс, важөн өтілаын олөмаөг. Ез-кө çік өтілаын овны, кушчөмкө рөдство вөлөма-жө налөн. Вөлөма, тыдалө, коркө сешчөм кад, кор војтырыд позтырөнжык олөмаөг, өтмозжык вөлөм горнөтөны. Зев важөн, çерт, мјјан важ көмі војтыр овлісны өтлаын удмурткөд, нөшта важөн гашкө овлісны көнкө өтлаын корелкөд да пінкөд, нөшта важөнсө көмі јөз ез вөвны ылынөг венгрјаскөд. Рөдыс өні паскалөма, кывжыс јуксөма, важ олөмсө век-на-жө абу вунөдөмаөг, кыв вужјаснас өтілаө-на волөны.

Кыçі, мыјла, кытысам чужө выль-нога сорныыс мувылас.

Горнөыд вежгө морт-сертө да места-сертө. Бостам Сыктывса јөзөс. Најө шуасны „талун“. Ежва кывтыдын сјјөс-жө шуасны „тавуи“, Јемва вожын—„тоон“, Іçваын—„тон“. Сыктыв јылын шуасны „кытчө мунад“, Ежва кывтыдын—„кытчө мунанныд“. Мукөдлаын шуөны „кі“, мукөдлаын „тө“. Сыктыв јылын шуасны „абы“, карын „абу“, Час вөлөстын „абуч“. Öтө кыв оз өткофа шуы, кывжыс быдлаын көмі, да көміыс абу өткоф. Öтілаын өткофа шуасны кывсө, мөдлаын мөд-ногөн, асногнас. Кымын вөлөст мукөдлаас, сымын і кыв.

Кытыс сiјö артмö мöд-нога сорныс? Олигас да сорнытiгас ачыс i артмö. Мукöд-дырјыс кыв бертигөн кодлөнкө вьль кыв артмас, сiјöс пондасны доьны, паскалö матi гөгöрас. Мöдыс бара сiјi, мöд вьль кыв артмас. Мöд вöлöстын сiјö-жö кыв кықкö мöд-ногөн, ас-ногнас артмас, аслас ногнас i кутас мунны. Мукöдлаас кодкö рочасыс морт петö, сылыс кушöмкö кыв емек-вьлö богтасны, рочнас-кö мыккö прамöја оз артмы. Мукöдсö роч кывсö ас-ногөн гугöдöма. Сыктыв куза шуасны „Вакрамеж“, он i гөгөрво мыј сiјö артмöма „в ад кромешный“-ыс. Сiј сорныс пыр öтарö калкалö јорта-јортгыс.

Торјөн-кö, ыкытчö ветлытöг, јөршитчöмөн көнкö олöны, сен пыр кывјыс пондас мунны аслыс нырөн. Кымын ылыгмö, сымын аслысногажык лöö. Отсалөн сорныс абу Палсалөн-код. Сыктыв вожсалөн бара јона асгама. Перымлаы-кö мi Коммулаы пондан мунны, сорныд нöшта јонжыка асгама лöö: воҗакјас-öс муртса-нын верман гөгөрвоны. Сегга важ кывтö-кö богтам, абу öнија-код.

Степан Перымскеј-дырјi комыдлөн еша мöд-ногөнжык вöл-öм мунö сорныс. Важөн роч кылыд мöд-ногажык-жö вöли, абу öнија-код. Нажö сорнытлöмаöс, гижлöмаöс сещöм кывјөн, кушöм-өн öни вичкојасын лыдфыöны. 900 во сајын вичкоса гижöдсö вайлисны болгарјасгаы. Важ болгар кывјөн вöли гижöма вичко гижöдјастö; рочын пондисны сiјöс шуны тсерковно-славјанскöј кывјөн. Јура, суежык, озыржык војтырыс вичко гижöд-код кывјаснас пондисны сорнытны. Сещöм сорнысö сенi быдөн вöли гөгөрвоöны, прöстöј јöзыс щöщ. Сiјö со вöлöма сурс кымын во сајын. Öни вичкоса кывсö агныс рочјасыс омöла гөгөрвоöны.

Нöжјöнык, тöдчытöг, öтарö вежöс кывјыс. Вежöмсö он вермы веиг казавны. Удораса морт-кö шуас: „кудојтчаныд-пö оз-ö ков?“—некод оз гөгөрво. Шуас-кö бöрын: агныд-пö шулывланныс: „керкасö-пö колö **кудовтны**. јог быдөн“, сек вöлиг гөгөрвоан. Сiјi мукöдлаас аслыснога кывјас чужалöны, мукöдлаас вуналöны, мукöдлаас сiјö кывнас некодöс лöö шунысö, шуанторјыс бырö.

Важөн вöлöм мијанын „мој“ нiма зверјас, тын вöлöм вурд-моз черi кыјöны да олöны. Öни нажö быдөн бырöмаöс, сöмын нiмыс колöма „Моја ты“ (ты нiм) да мојдын нöшта катгысö: „мој лопта пелыса“,—бöжыс сылөн лопта вöлöм, пелыс-код... Быдлаын кывјыс асногыс олö, пыр öтарö ылыгтмö,

ывдортчө мөдә-мөдөныс. Вермасны ылыгмыны жона, весіг оз кутны гөгөрвоны жорта-жортныс. Сіјө жансалөмысмы пом некөн абу. Шуам ескө нөжјө сорныс жансалө, да жона дырөн вермас қикөз мөд кылө пөрны. Сізі чужлісны, өні чужөны выль кывжасыд. Первој неуна мөднөгөнжык көнкө сорнітөны, бөрті жонжыка торјаласны, дырөн кык кыв лоө, пыр аслыс-ногажык, өткоф торјыс пыр дрөбалө, молагө, пырфө. Бөрын өдва пондас шукласны*). Вуж-герті сөмын вермыны пондан өтлаавны. Вежөны сорні куҗажасыс, вежө сорныс.

Вежынысө бара сегга со мыҗ-герті лоө: јөзыд-өд быдөн жорта-жортныскөд ортча олөны. Вермөны гөтрасігөн гөтырсө вайны ылыс, мөдлаыс, сегга војутөны пыр жорта-жортныскөд, пленө шедөны, агнысө бостөны. Секи агныс сорласөны. Сегга пыр кушөмкө выль тор мјанөз воывлө, мі сіјөс велөдчам дај нмсө щөщ шуам. Өні ҫеревнајасын му вылө турун велалөмаөс ідкөд щөщ көзны. Туруныс ескө прөстөј „шыр аңкыщ“, да модаыс рочсаң локтөма, турунсө роч-ногөн шуөны— „віка“-өн. Сіқкө, быдөнлөн вөлөм кывжасыд кушөм ем вежсалөны мувылын: рочлөн-і, прантсузлөн-і, немечлөн-і, інҫіјлөн-і, америкасалөн-і, мукөдлөн-і. Өніја Италијасалөн сорныныс абу латін-нога, чужөма воҫсө латіныс, мукөд кывжаскөд сорөн. Өніја інҫіјасалөн абу важ інҫіјасалөн-коф, а лоөма санскрітыс, важ інҫіјаса кывјыс.

Сіҫ-жө вежөма сорныныс мукөд коңөр-кофжык војтыр-јаслөн, сөд јөзлөн. Налөн сорныныс вежө өдјөжык мјан дорыс. Најө ещаднөс, быдтор налөн өдјөн вежө. Мукөдыслөн Америкаын, Априкаын олысјаслөн вежө сорныс со воөн, ветымын воөн. Шуам, ветлөдлөмөн местаыс местаө олөны кушөмкө ічөт котыра јөз лунывса Америкаын. Олан ін налөн зев вөра. Ветлөны најө вөрөд неыжыд чукөрөн. Вөрыс гырыс, јөзыс еща. Мөдә-мөднысө најө во дас і унжык оз аҫывны. Олөны сөмын асвыјөныс.

Оліганыс өтчыд-мөдыс пыр кыкө выль кыв артмылас. Важыс мукөдыс вунө. Сіҫтө өдјө налөн кывныс вежө, выль кывыс өдјө паскалө еща јөз пиад. Вунан кывјыс өдјөнжык-жө вунө-дај. Мукөдлаас кымын сікт, сымын пөлөс і сорні, мөдә-мөднысө оз гөгөрвоны. Сы өдјө налөн вежөны сорныныс. Сізі овывлө посні котыра јөзлөн сөмын. Гырыс котыра јөзлөн сіҫ оз вермы лоны. Унаөн-кө өті сорніөн сорнітөны, кывјыс налөн

*.) Ш у к н ы—воча воны, өтлаавны, сущкыны (совпасть).

регыдтö оз вежгы. Јона-кö јорта-јорт ордас воыгслöны, секи бара нöжјөнжык вежö, секи пыр јорта јортыскöд, кыз шуасны, вермасны öти кывјö воны. Вежгынысö, дерт, вежö да оз быдлаын öткода ödjö. Вежöны пыр, сувтны некор оз вермыны. Сиз важөн вöли, сиз воэö лоö. Сиз выль кывјас вермасны нöж-јөнйк чужны, нöжјөнйк вермöны сизжö зонь кывјас бырны.

Кыз сижö кывјыс вермас бырны, кызйи мукöд кыв выдас сорныыс бырö.

Вöвлывлй сещöм дивöјас—сорныјас бырлывлйны. Сорнытасны, сорнытасны кушöмкö кывјөн, гашкö мильон мында јöз, сесга дырөн налөн кывныс зикöз, бырö, оз ло. Сы-пыдды артмас зик выль кыв, мöд гикас. Сещöм кывјыс абу öти, он весиг куж ставсö лыддыныс. Насаъ мукöдлаас колöма гижödjас, сöмын-тај лыддыны нй гөгөрвоны најöс оз поч. Тсерковно-славјанскöј кыв öни кулöма-нын, сы вылын сорнытыс öни некод абу. Кулöмаöе сизжö, вошöмаöс: Санскрит кыв, важ персјаслөн, важ немечјаслөн, латин кывјөн сорнытыс војтыр. Најö быдөн вошыны кушöмкö сурс, сурсөн жынјөн воөн.

Кызйи-нö сижö вермис вошны зонь сорны-ног? Буракö, сижö сорныөн сорнытыс јöзыс нöжјөнйкөн дугдалöмаöе сещöм кывнас сорнытны, мöд-нога сорны буржык налы пондöма кажитчыны, кокниджык. Најö öтарö нöжјөнйкөн, назöныкөн вöтлисны, зырисны важ кывјассö. Öти сурс воөн-кö вермöны сымында кыв бырны да выльјас чужны, мыј вермас лоны уна сурс воөн,—дас, кыз, со сурс воөн?¹⁾

Кыз быд-нога војтырыслөн сорныјасыс востöны нйщкасöм важ олöмсö мортыслыс.

Важөн мортыд олис эверјас ногөн. Сижö вöли гашкö дас, а гашкö и со сурс во сајын. Морт рöдыс зев-нын важга. Важга олöмсö тöдмалöмаöе кыв серты-жö.

1) Öни тöдöмаöе бура-нын, мортыс-пö мувылас олö уна сурс, уна дас, а гашкö и со сурс во. Кыз сижö тöдисны, сижö висталöма мöд нигаын—Рубак-йныслөн рочөн: „Когда, как и почему появились люди на земле“. Изд. Прометей.

Важөн-ө, шуам, сулалө роч кывжыд, кодөс быдөн ми кыв-
 лывлам? Сіјө поңо төдны важ ыгајас-берті: віңөдлы сөмын,
 кушөм кывжөн најөс гижөма. Ем роч ыгајас өкмыс со кымын
 арөсаөб. Најөс віңөны бібліотекајасын. Сещөмјасыс емөб Пі-
 тірса публічнөј бібліотекаын. Кушөм кыв вылын најөс гижөма?
 Гижөмаөб важ роч кывжөн, кыңи вөлі горнітөны рочјас өкмыс
 со во сажын. Налөн кывјыс секи вөлі јонжыка мунө вічкоса
 кывлаң, омөлжыка өніја роч кывлаң. Өті важ ыгаын гижөма:
 „рече царь, молю тя, отпусти ныне грех раба твоего, аще не
 люблю ти, аз ворочуся дому моему“. Со кың вөлөм горнітөны
 важ роч јөзыд, өні сіјөс најө со кыңи-нын шуасны: „царь
 сказал: прошу тебя, отпусти теперь грех твоего раба. Если
 тебе не люблю, то я возвращусь в мой дом“. Төдөмыс, өкмыс
 со вонад јона вежгіс горніыд: важ кывјас быріны, сы-пырді
 вылјас чужіны, вежгісны горнікуңајасыс, горні-ногныс. 900
 воөн со кыңи вежгөма роч кывжыд.

Сы-моз-жө вежгіс Италијаса кыв. Өні најө шуасны: „чі ва
 піано—ва сано“. Гурс, гурсөн жынјөн во сажын сіјө-жө торсө
 вөлі шуөны со кыңи: „кві vadit planum vadit sanum“. (Kodi
 ыжжө мунө, сіјө јона мунө). Италијаса кыв гурсөн жынјөн во-
 над бара јона вежгіс. Сің-жө вежгісны мукөд уна кывјас.

Уна гурс во сажын ез вөвны рочјас-ни, ыемечјас-ни, пран-
 тсузјас-ни, грекјас-ни, латінјас-ни, индусјас-ни, персјас-ни. Вөліны
 кушөмкө мөд јөз, олісны најө кушөмкө местаын, горнітісны
 өті нога горніөн. Сөгга најө содіны, қескыд налы лоі, кутісны
 разөдчыны воңға олан інгыс мукөдлаө. Муналіны кытчө-гурө,
 кодлы кытчө гаж. Муналіны өті мөд бөрга, чукөр чукөр бөрга
 разөдчісны мукөдыс зев ылөң важ олан інсаңыс.

Воңынжыксө тајө разөдчөм војтырыс горнітісны ас важ
 кывнас, кытчө велаліны ај-мамгаңыс. Сөгга выл местаад мук-
 өд-дырјыс лолі налы мөд ногөн овны, паныдағлыны выл јөз-
 көд, аңывыны быдсама выл аңывтөм торсө, вежөравны сіјөс,
 ымытыны кыңкө выл лөбөдөм кывжөн. Выл кывјас пыр өтарө
 содіны. Сің быд чукөрлөн. Сөгга выл кывјасыд паскалісны,
 вујісны өтісаң мөдө, сорлагісны важ кывјасыскөд, ај-мамгаң
 велалөм кывјаскөд. Важ кывјасыс куңанад агныс вежғалісны,
 еща мөд-ногөн пондісны шуасны. Пыр сіңи мунны пондіс. Куңа-
 өн вежгөны быдсама торјыс, војтырыс агныс щөң, ырвом-
 ныс налөн. Сің-жө вежгөны шуан ногјасыд.

Војтырыс асныс ез казавлыны кор налөн еща мөд-ног шусыгыны кутис кывјасыс. Сы-понда пыр өтарө өкмө сещөм аслыс-нога вежгөм кывјасыс. Окмөны көт нөжжө, да кузанад уна сещөмыс содө. Вежгөмгыс, содөмгыс да сорныног вежгөм-гыс со мыј лоис: важ ај-мам кылыс ез кут лоны важ-нога, важ олан інса кофыс. Сіјө вежгөс, нөжжө ескө вежгөс, да помөз вежгөс. Горні вежгө быдөнлөн, быд сикас муывса олыг јөз-лөн. Сесга важ кывјасыс вунлагисны кызі і өні пыр вунлагөны. Вунөмтө ачыл весіг өтчыд он казав. Кор вежөрад усө, сіјө абу-на інө помөз вунөма. Помөз вунөм бөрад сіјө зикөз вошө, нөтчыд весіг он гарышт сіјөс. Сөмын вошөмсө он казав, он төдлы. Вунөдөм важ кывјас-пырді вермасны кушөмкө выль кыв-јас чужны, кад-сертыс, олөм-сертыс. Выль кывјасыд оз-жө быдөн өткода паскавны: мукөдыс регыдөн ыжыда паскаласны, вужөны мукөдлаө, мукөдыс оз. Сізі і чужөны выль-нога кыв-јасыд мувылад. Воzza помыс посні, төдчытөм, сесга пыр ыж-дас, быдмас, аслыс ныра, торја лө.

Ыжыд вежгөмлы, төдөмыс, ыжыджык-жө і кад колө. Кымын ылөз мунөма аслас-ногыс, торјалан-ногыс, сымын уна пөра колө. Уна-ө ескө ковмис пөраыс, мед зик мөд кыв лө?—Віçөд-лам. Вісталөма-нын вөлі: уна нога кывјын лөмаде өткод кыв-вужја кывјас, өтінога сорныкузаяс. Сещөм торсө кажалөмаде славјана, германеч, иранјас, армјанајас, грекјас, латінјас, келт-јас, литвајас санскрит кывјасын. Тајө став кывјыс шусөны аріј кывјөн. Мөдарсаң бара өткодөс: комі, удмурт, марі, морд-ва, ест, пін, корел, лопар, вогул, венгр, нөшта важ бырөм јөз,—„вөг“ кывјас. Тајө ставыс бара лөсны өті кыв котыр—угро-пін кыв котыр. Кывјасыс-кө өті котырыс, на вылын сорнытыс јөзыс сіз-жө өті котырыс лөсны. Важөн, буракө, воzza аріј котырыс ставныс өті-ногөнжык сорнітө вөлі, угро-пін котырыс сіз-жө дај. Өні кыкнан котырас уна кыв чукоб. Важ-өн, тыдалө, кык кыв і вөлөма, торјавлытөмөс.

Уна-ө ескө пөра колө, мед важ өтторја кывгыс артмасны уна мукөд кывјас? Кымын во сажын өніја мөд-мөд пөлөс војтырыс өткода вөлі сорнітөны? Сіјө пөрасө колө лыффыны уна сурс воөн. Өті сурс-лі, сурсөн жыңјөн воөн кывјыл оз вермы вежсыны зик төдтөмөз, аслыс пөлөс выль сикас сорніөз пөрны. Куш өтітор роч кывлөн сурс воөн вежгөм, мөд тор,—ыжыд-жыка вежгөм. Рочјасыд көт омөлаа, вермөны на гөгөрвоны 100 во сажын гіжөм нигајассө. Ежға-Сыктывса комыд, шуам,

сің-жө вермө гөгөрвоны Перымса комиос. Удмуртос (вотакос) он-нын вермы гөгөрвоны. Најө важөнжык-нын јансалөмаос, дыржык-нын торјонсө, ылынжык јорта-јортгыс олөмаос. Естјаслыг нөшта омөля гөгөрвоан, поёо шуны сорнысө қик он гөгөрво, сөмын кымынкө төдса кыв сорныгыс кағалан. Сіқкө естјаскөд (естонтсыкөд) нөшта важөн јансалөма коми јөзыд, нөшта ылын јорта-јортгыс олөмаос. Сецөмөң-нын олөмаос, дајө өтласа кывјасыс быдөн вушмөмаос. Вушмыны-кө сетчөң вермисны, сіқкө дыр-нын најө кыкнаныс јанасөн олөны, олөны уна сурс во. Со мыј дыра-нын сорнытөны да олөны тајө кывнас сорнытыгјасыс.

Сіқкө морт рөдыд мувылад олө дас сурс воыг унжык. Важөн олөмыс вөлі мунө јона нөжјө өнија дорыс. Сіқкө і сорныс нөжјөнжык вежөс. Морт рөдыс, мөд ногөн, олө мувылас уна дас сурс воыг нөшта унжык. Од аријса кывјасыс өтдор нөшта-на уна кывјас емөс мувылас. Мукөдыс һекың оз лөсав татчөс сорны: вујјөн-һи, сорныкуғаөн-һи, һинөмөн. Сецөм кывјасыд важ јеврејјаслөн, арабјаслөн, һиникијса олысјаслөн, асөријасалөн і нөшта мукөдлөн. Тајө котырыс ставыс шуөө семіт котырөн. Ставыс најө јона јансалөны вујјөн, сорныногөн ариј кывјасыс.

Најө асныс бара котыр, бара өти чукөр, кыңи ариј чукөр, һибө угро-һин коми чукөр.

Сіјө вот мыјыс төдчө: став семіт кывјын кағалөмаос уна өтласа торјас: кыв вујјыс налөн өткофөс, сорныногныс бара өтмоса мунө. Арабјас здоровајтчигөн шуөны: „салам алейкум“, рөчөн-кө сіјө лө—„һир на вас“. Важ јевреј шуө вөлі һигајас-ногөн: „шалом ляһем“. Араб шуө: „бисмилляһ,—во имя Божие“. Јевреј шуө „бешемхаелохим“. Сецөм өтлааган кывјасыс семіт кывјасас зев уна. Мыла најө лоһны? Төдөмыс, ез прөста. Буракө, важөнсө тајө семіт кывјасыс петисны өти вуј кывјыс, кодөн вөлі важөн став котырныс сорнытөны. Некущөм торја семіт кыв сені ез вөв, вөлі сөмын өтторја семіт кыв. Кущөм јөз сецөм важ семіт өтторја кывнас сорнытыгыс вөлөма,—һекөд сіјө оз төд; көн сіјө овлөма,—һекөд оз куж вөтавны. Көнкө сіјө олөма, быдмөма, паскалөма, воөма Аравијаө, Палестинаө, мукөдлаө. Паскалөм, разалөм-бөрті тајө јөзыс сөгга вежыны кутөмаос. Быд местаын вежөмаос аслысногөн, оланногныс налөн сіңжө аслысногөн вежсалөма. Сы-серті кывныс щөщ вежыны пондөма, вөж ај-мам кывныс. өти важ

өтторја ај-мам кывыс петі уна пі кывјас; өті вужыс быдміс уна вож. дырөн өтілаын кывјыс пондіс вежыны өтарлаң, мөд-лаын—мөдарлаң, којмөдлаын—којмөдарлаң. Өті семіт кывјыс лоі уна семіт кыв: јеврејскеј, арабскеј, пінікіјскеј, асгіріјскеј да уна-на мукөд кывјас чужісны өті кыв вужыс—семіт кыв-ыс. Сіңкө став семіт кывјасыс чужіны сің-жө, кыз аріј кывјас.

Кыңі-нө лоіны кык торја аріј кывјыс, семіт кывјыс да нөшта којмөд—угро-пін комі кывјыс? Сіјө бара-жө лоі дырөн, зев нөжжөнікөн.

Аріјјас, семітјас, угро-пінјас вөвтөз вөліны налөн вужјас-ыс—рөдвуж котырыс, кытыг најө бөрті петісны. Став аріјыс-лөн вөлі ас вуж-јөз, вужкыв, семітыслөн бара ас вуж-јөз, вужкыв, угро-піныслөн сің-жө. Кытыг, јуаласны, сіјө вуж јөз-ыс, вужкывјыс? Ферт сетыг-жө, кытыг лооны мукөд кывјасыс: аріј вуж јөзыслөн вужкывјыслөн, семіт вуж јөзыслөн вуж-кывјыслөн да угро-пін вуж јөзыслөн вужкывјыслөн бара өті вуж јөз вөвлі, өті вужкыв вөлі,—сетыг і најө дырөн петіны. Сіјө бара овлөма вөжөн, кор аріј ні семіт, ні угро-пін вужкыв ез вөвлы, кор тајө кујім вожыс оз на вөлі торјав.

Торјавлынысө тајө кујім вожыслы ковміс бара уна пөра. Унжык ковміс аріј чукөр разалөм ногө, лі семіт чукөр разалөм ногө, лі угро-пін чукөр разалөм ногө. Сіјө пөрасө колө лыфдыны уна дас сурс воөн. Ещажыкөн ез вермы артмыны.

Тајө абу-на пом. Аріј да семіт кыв-кынңі нөшта-на уна кыв ем, қік аслысногаөб: важ вавілонса кыв, важ кітајеч кыв, севга өд војтырлөн аслыс пөлөс горні, гөрд војтырлөн амерікаын, нөшта мукөд пөлөс јөзлөн мувылын,—быдөнлөн аснога горні. Кытыг-нө лоіны тајө јөзыс, тајө кывјасыс?

Морт рөдыс-өд өті. Кор? Кыңі лоіны? Сіңкө, кыңі мукөд јөз разалөны, мукөд кывјас паскалөны: војтырыс—војтырсаң, кывјыс—кывсаң, вьлыс—важсаң, важыс нөшта важсаң, нөшта важыс—сыыг важсаң. Сің пыр воқө, кытчөз ог воө эвер кыв-јөз, кыңі горнітісны эвер-нісө морт-коф војтыр.

Став војтырыс өті пөрөдаыс. Коркө налөн вөлі өткоф кыв, эверјаслөн-коф. Секі ставныс најө горнітісны горзөмөн да кі-кокөн петкөдлөмөн. Мічаа горнітны ез кужлыны, вежөрныс ез тырмыв. Вежөрныс ез вермы тырмыны, јур вемныс налөн ез вөв өніја јөзлөн коф-да. Кушөм налөн вөлөма јурвемныс, төдмалөмаө суралөм важ јөз јур лыјас-герті. Сещөм лыјасыс

гуралёны уналаын: важ гујасы, анмујасы,*) ва пыдöсјасы. Јурвемыс, местаыс јурвемыслөн вöлөм ічөт, ічөтжык öнiја мед јöј јöзыс. Дыр-ö ескö колö мед јур модаыс мортыслөн вежас, мед јур лы пыцкöсыс ыждö? Сы вылö колö уна со сурс во**). Сiзкö со кымын во ковміс öтi звер кывјöс пöртны морт кыв-јасö. Көт дырөн, а артмöмаб-жö морт сорнiјасыд. Уна со сурс воөн-кö артміс сорнi, уна со сурс во-жö олö мувылын јöз. Сiзкö мортыд зев важ тор. Сiзкö важ тор сылөн i сорнiыс.

Кущöм кыв мувылын медса важ.

Кущöм кывјөн-пö бара мортыд мед војдöр сорнiтлöма, кущöм кыв мувылад мед важыс?—јуаласны унаөн. Сы-јылыс öтi важ нiгаын со мыј гiжöма.

Во кујiм со кымын сајын оліс Індiјаын öтi сар—Жель-ель-едфiн Мокаммед, iлi Акбар, кыз сiјöс ас костаныс нiмтiсны,— „Ыжыд“ комiөн-кö. Унжык сарыд овлöны сецöм-тацöм војтыр, ічөт вежöра јöз. Акбар кызкö ез на-коф вöв; зев суг, зев велöдчöм морт вöлі. Тöдмавны сылы гаж петi: кущöм кыв мед важ мувылас, кущöм кывјөн медвозза војтырыс сорнiтöмаб. Акбар кывлывлöма: медвозза кывјыс-пö мувылас јеврејјаслөн вöлöма. Сiјөн-пö Адам сорнiтлöма, медвозза мортыс, јен гiжöд-јас-гертi. Акбар вöлі аслыс ныра морт, јöз кыв вылö ез ескы, ез ескы i јен нiга кыв вылö. Быдтор вöлі сiјö ачыс вiдлалö, ачыс тöдмалö. Ковміс тöдны: збыл-ö јевреј кыв мед важ? Getic пiказ: богтны 12 ај-мамлыс 12 пузчужöм кага (ново-рожденный), вайöдны најöс дворечö. Быдтыны сен најöс 12 арöз, лöбöдны налы 12 немеј визыс.

Сарлыс кывзiсны. Вайiсны дворечö 12 пузчужöм кага, Агры кар дорö. Чельадöс быдтiсны немеј нывбабас. Некод на пыцкыс весiг öтi кыв ез кужлы шуны. Некод на-кынзi ез лыстлы пыравны дворечö. Кафалам-кö-пö пыралöм, пырыг-пыр-жö вијам пыралысö. Кодкö-кö воывлiс, сöмын зiрја дорöз. Сен сулалiс зiрја визыс, бара-жö немеј морт.

*) А н м у—мусiн ув му (подпочва).

***) Сы-понда Рубакiнлөн гiжöма бара нiга: „Когда, как и почему появились люди на земле“.

Коркө сесса тырі 12 во. Челаф быдмісны. Акбар шуис: поѳо-пө-нын відлыны кушом кыв вылын горнітоны челафыд. Онор-пө-од најо некушом горні бокысаң ез кывлывлыны. Збыль-кө јевреј кылыд медвоѳа кыв, јевреј-ног і горнітны пондасны велөдчытом челафыд.

Чукөртис Акбар сар быдлаыс ас дорас быдсама велөдчөма гуг јөзөс. Сен вөліны јеврејјас, персјас, індусјас, арабјас, кал-фејјас да нөшта уна-на мукөд пөлөс јөз. Став гуг јөзыс челафөс петкөдтөѳ шуалөны: менам кыв вылын-пө пондасны горнітны тајө некушом горніө велөдчөм челафыд. Быд морт ыстыгө ас јен гижөд вылас.

Важөдісны немејјасөн быдтөм челафөс Акбар сар воѳө. Сіјө кутис горнітны накөд.

Мыј-жө лоі? Челаф ез кужны горнітны некушом кыв вылын. Абу ескө немејјас, да весіг кыв оз кужны шуны. Сөмын ымзөны да горзөны лок ногөн, кывтөм пемөсјас-моз.

Горнітөдтөг быдтөм челафјас горнітісны сөмын эверјас-моз. Морт горні кывтөгыд некушом горніө абу велалөмаөс, горнітөг олөмаөс, горнітөг быдмөмаөс. Та-серті мі адқам, мед важ кывјыд эвер кывјыд і ем. Прөстөј горзөм, ольлалөм, шенасөм—мед важга горніног.

Акбар сар-јылыс гижөма важ нига вылө католическеј поп, јен гижөд-серті олыс морт. Сіңі і гижөма, кың мі вісталім, абу повѳөма јен гижөдыскөд лөгавтөмгыс.

Мед кужны кутан горнітны морт-ногөн, колө велөдчыны.

Мыј колө вөлі төдны мјанлы, төдмаліс Акбар сар: важ јөзыд вөлөм горнітоны эверјас-моз. Мыј сіјө збыль сің, поѳо ыстысны унатор вылө Акбар-кынңі. Оні-на-өд мјан олөмын ем уна эверыскөд өтласа торјас. Сурс во сайын өтласаыс унжык вөлі, зев важөнсө нөшта уна. Важөн војтырыс мувылас эік мөдногаөс вөліны. Тушаныс, моданыс быдөн вөлі эверлөн-коѳ. Олөм-вылөмыс сещөм-жө. Некушом гырыс сарство важөн ез вөв, олісны важ јөз прөстөј чукөрјасөн, кымынкө гоз өтувтчөмөн, кыңі-тај өні олөны өблезанајас. Горнітісны најө эвер-

јас-моз-жѳ. Јорта-јортныслыс-кѳ ескѳ јѳзыд сорнѳтныс ез велѳдчыны, ѳнѳ-на сорнѳтѳны ѳемејјас-моз, кѳ-кокѳн шенасѳмѳн.

Мѳ вермам сорнѳтны морт-моз сѳмын ѳѳтысаѳ сорнѳтны велѳдчѳм-вѳсна. Код-кущѳм ај-мам дорын быдмѳ, сещѳм кыв-јѳн ѳ велалѳ сорнѳтны. Ај-мам кыв мед ѳdjѳ сечѳ велѳдчыны.

Морт сорнѳтѳмын ѳекущѳм ѳѳвѳ абу.

Унаѳн шенѳыласны морт сорнѳыд вылѳ, чѳѳесаѳн ѳѳмтѳны. Збыл-ѳd сѳјѳ, чѳѳесаѳн ѳ кажѳтчѳ уна сен гѳгѳрвоантѳм тор-јыс-да. Тајѳ гѳжѳдѳыс ѳнѳ позѳ адѳыны чѳѳеса абу морт кыв-јыд. Мортыд быдтор, кодѳс оз вермы гѳгѳрвоны, чѳѳесаѳн шуѳ. Гѳгѳрвоан торсѳ сѳјѳ оз-ѳн ѳѳмты. Тѳдѳмыс, ѳѳвѳ-код уна мѳльѳн морт јорта-јортнысѳ гѳгѳрвоѳны-да, сѳмын сѳјѳс чѳѳесаѳн оз-на поз шуны. Став мортыс-кѳ ескѳ ѳтпырјѳн дуг-дѳсны ѳверјас-моз сорнѳтѳмыс да ѳтпырјѳн чужѳ мувылас став сѳкас морт сорнѳыс, сѳјѳ ескѳ чѳѳеса вѳлѳ. Сѳмын-тај сещѳм ѳѳвѳыс ез вѳв, ѳѳ ез вермы лѳны. Став сорнѳтан кывјыс чуж-ѳны ѳѳжјѳнѳкѳн, артмѳсны ѳѳѳ мѳд бѳрса: шы шы бѳрса, кыв кыв бѳрса, сорнѳкуѳа сорнѳкуѳа бѳрса. Важѳн сѳјѳ артмалѳсны, ѳнѳ артмалѳны, воѳѳ пондасны артмавын. Мѳдног оз вермы ѳекуѳ лѳны. Быд морт ѳѳжјѳнѳкѳн ѳсалаѳ лѳгѳдны выл кыв-јас, выл сорнѳног, а ачыс сѳјѳс оз каѳав. ѳсалам мѳ быдѳн, кор кущѳмкѳ аслыс нога кыв артмас мѳјан, кыѳкѳ аслыс-ногѳн кывсѳ шуысас, кыѳкѳ аслыс-ногѳн сѳјѳ бергѳдчысас. Кывсѳ-ѳd јѳзыс агныс пыр вѳчѳны, лѳгѳдѳны, пыр ѳтарѳ воѳѳ да воѳѳ. Сы-вѳсна кывјасыд сорнѳад ѳтарѳ вежѳѳны. Кодѳс мѳ аг-ным вѳчам, сѳјѳс оз-ѳн поз чѳѳесаѳн шуны. Кывјасыд веж-ѳѳны мѳјансаѳ, ассаѳ. Сѳјѳкѳ кыв чужѳмын ѳекущѳм чѳѳеса абу.

Став јѳзыс рѳдјас мѳда-мѳдыслы.

Шуасны—кывјыд-пѳ мед јѳна торјѳдѳ јѳзсѳ мѳда-мѳдѳыс. Сѳјѳ ѳѳк сѳјѳ. Сѳмын со мыј оз ков вунѳдны: ѳѳѳ сѳкас котыр јѳзлѳн вермас лѳны мѳд-мѳд пѳлѳс сорнѳ, мѳд сѳкас кыв. Бал-кан вылын олѳны уна јѳз славјана котырыс: сербјас, черно-

горетсјас, болгарјас да нѡшта уна мукѡд пѡлѡс. Сен-жѡ олѡны турокјас. Славјана ставныс Крѡстосѡс тѡдѡны, Крѡстослы ескѡны; турокјас Магометлы. Кущѡм јѡз-нѡ сѡјѡ Балканса турокјасыс? да унжыкыс на пыщкыс славјана-жѡ, сѡмын Крѡстос-пыщкѡ Магометлы ескѡны, ај-мам верасѡ мѡд вылѡ вежѡмаѡс. Сы-вѡсна најѡ ас војтыр пѡвсгыс ѡтдортчѡмаѡс, турокјаскѡд ѡтлаасѡмаѡс, пондѡмаѡс сорнѡтны турок кыв вылын, вунѡдѡмаѡс асгыныс славјана кывсѡ. Сѡјнад кывныс налѡн вежѡс, вѡрныс колѡ важыс. Сѡјкѡ, кывјыс вермѡ вужны ѡтѡ јѡзыс мѡдлы.

Лолывлѡс сецѡм тор: олѡс ѡтѡлаын кущѡмкѡ ѡчѡт котыра јѡз. Олѡс ас выјѡн, бура. Ускѡдчѡсны на вылѡ кущѡмкѡ воыс јѡз, вермѡсны најѡс, кусѡнтѡсны ас кѡподулас; жугѡдѡм јѡзсѡ нунѡдѡсны ас дорас, лѡбѡ агныс колтчѡсны овны выл муѡ, мырщѡм муѡ. Став верѡсјасѡс ужѡдны пондѡсны, гѡтырјасѡс мырдѡн аслыныс гѡтыр вылѡ бѡсталисны. Жугѡдѡм јѡзлы, тѡдѡмыс, лѡи велѡдчыны озыр, јон јѡз кыв вылѡ, гѡтырјасныслы сѡј-жѡ: выл верѡсјасног лѡи велѡдчыны сорнѡтны. Налѡн чѡлащѡд сегга вѡльногѡн-жѡ пондѡсны сорнѡтны, јон јѡзыдлѡн кылыс вермѡс ещѡ јѡзыдлыс сорнѡсѡ, кыѡи ѡ агныс најѡ, јон јѡзыс, вермѡсны ѡчѡт котыра јѡзсѡ. Таѡи со мырдѡн олѡмѡн вермас вежыны сорнѡтан кывјыд. Таѡи немечјас мырщѡсны пружѡјаын славјаналыс оланногсѡ, кывсѡ; венгеречјас пѡдтѡсны ѡнѡја Венгрѡја местаын олыс јѡзлыс сорнѡсѡ; рочјас мырщѡсны места, олѡм-вылѡм, кывсѡ мѡјан комѡ котыр јѡзлыс, Мѡскуа гѡгѡрыс, дај мукѡдлаыс. На помыс, важ јѡз помгыс, нѡнѡм мукѡдлаас ез кол. Тащѡм торјыс доза уна овлѡ мупагталаад. Јаренскејса, Совдорса рочыдлѡн кывјыс сѡмын роч, рочѡн сорнѡтѡ, аслас вѡрыс жынвыјѡ, гашкѡ нѡшта унжык-на,—комѡ.

Тајѡ став-вѡснаыс унаыс овывлѡ: кывјыс јѡзтѡ ѡтѡ котырѡ пыртѡ, вѡрыс мѡдѡ. Шуам кѡч сѡј: морт зев лѡзыда комѡн сорнѡтѡ, сы-вѡсна сѡјѡс оз-на пѡч комѡн шуны, вермас лоны ѡк мѡд рѡдыс. Овывлѡ ѡ мѡдарѡ: комѡ кыв вунѡдѡма-нѡн, веѡг оз куж сорнѡтны, аслас вѡрыс, рѡдыс мѡјан котырыс.

Уна сурс, уна со сурс вонад унаыс јѡзыд вѡвјавлѡсны сорлағлыны јорта-јортыскѡд. Сѡјѡ важѡн вѡвывлѡ, сѡјѡ ѡ воѡ лѡ.

Коркѡ не коркѡ став торја кылыс вунѡ, мукѡдыс кулѡ. Став јѡзыс пондасны сорнѡтны ѡтѡ кыв вылын*), ставныс пондасны гѡгѡрвоны мѡда-мѡднысѡ. Сецѡм кывјыс нѡжјѡнѡкѡн

*) Татѡ Рубакѡн асноғнас вѡгталѡ. Мукѡдыс мѡдногѡнжык шуѡны.

быдмас ачыс. Өні-нін јона сорласёны кывјасыс. Зев ылыс торја ерныс мукёд кывјыс паскалё зев ыжыда, быдлаё, быд јёз пыщкё. Сещём ётласа кывјыс бёрын лоё зев уна. Олёмыс ачыс отсавны пондас ётї пёлёс ернысё лёёдны, војтырыс јонжына пондасны волывлыны јорта-јорт ordac, еорнитны мёда-мёдыскёд, ёткоё нїгајас лыффыны. Еорнї мёдаыс ёткоё на-лён лоё, став војтырыс јорта-јертсё гёгёрвоасны. Сещёмыслы коркё быт лоны.

Кор ескё сїјё лоё?—Кор став јёзыс вокјас-моз пондасны авны, кор ётї котыр оз понды каттыгны мёд котыр вылё, кор јёзыд оз пондыны вїавны мёда-мёднысё, кор озыр, пёт вој-тыр оз пондыны картїтны, эескёдны, жегдыны, чїркны конёр, щыг војтырёс, кор ётї морт оз понды лыжыны мёд мортёс, кор ётї морт оз понды кыјёдны мёдсё, мыждыны, кусїтны да жагёдны.

Юрindaлыс.

	Листбок.
Мувылын кымын сорни сикас?	3
Кыч, кушом ногон сорнитоны эверяс?	4
Кыч вогырыс кывтөг сорнитоны?	5
Чик быдтор кывтөгд виставны он-жө вермы	6
Быд жөалон сорниас абу отмында кыдыс.	7
Кушом кывяс оз төдны феревнајасад?	8
Кушомжык вөліны первој кывјасыс?	9
Кыч выл кывјасыс артмөны?	—
Кыч кагајаслөн выл кывяс артмөны?	10
Кытыс гырысјас выл нога кывјассө бостөны?	—
Кыч нөшта кывјасыс пөлалө?	13
Кыч јывјасөн почо оз выл кывяс артмөдны?	14
Кыч чужөны выл кывяс роч сорниын?	15
Куш кыч вужјөн сорнитыс јөз.	16
Кушом нога комилөн сорниыс?	17
Јитлөм кычјөн сорнитысјас.	—
Кыч мукөд кывјасыс вужөны өти јөз ордаң мөд јөз ордө	18
Кыч мукөд кывјасыс уна јөзлөн артмөмаөг өти вужјасыс	19
Комилөн рөдвуж кодкө ем абу?	20
Кыч, мыјла, кытысан чужө выл нога сорниыс мувылас?	21
Кыч сјө кывјыс вермас бырны, кыч мукөд кыч вылас сорниыс бырө	24
Кыч быд-нога вогырыслөн сорнијасыс востөны нышкәөм важ олөмсө мортыслыс	—
Кушом кыч мувылын медга важ?	29
Мед кужны кутан сорнитны морт ногон, колө велөдчыны	30
Морт сорнитөмын некушом фивө абу.	31
Став јөзыс рөдјас мөда-мөдыслы.	—

Комі ыгајас:

Вузасеёны Комі ыга лезан ынык да Обществениёј лавка-
јасын.

	дон (зарныён).
1. Вој төв шувгём	10 ур. "
2. Гөрд пöлан	12 " "
3. Комі грамматика туј піскöдыг	50 " "
4. Выффёны вевөтчан (пермак сорныёногөн)	15 " "
5. Посны чој-воклы мојданкывјас	8 " "
6. Шонді петігөн қоріқ когміс	18 " "
7. Комі сыланкывјас	2 " "
8. Комі мојданкывјас	4 " "
9. Шыпас јөртөд	10 " "
10. Мувыв чужөм јүгдөдөм	15 " "
11. Бобө-бобө	4 " "
12. Рајын	15 " "
13. Мошці-јылыг	2 " "
14. Кыці лоі морт	1 " "
15. Вотјас (налогјас-јылыг)	2 " "
16. Ічөт школаын во гөгөрса уж	20 " "
17. Важ да выль пратныкјас	6 " "
18. Уж, капитал да Совет-власт	3 " "
19. Вера-јылыг, јенјас-јылыг	3 " "
20. Отсөгтор	18 " "
21. Гора зул	40 " "
22. Выль тујөд	2 ш. — "
23. Шонді јүгөр	25 " "
24. Парма јол	5 " "

